

USULSÜZ VEDIA AKDI

(Türk-İsviçre, Alman ve Fransız hukukları üzerinde bir tetkik)

Asistan Zahit İmre

I. Misli eşyanın vedia olarak verilmesi halinde, müstevdiin bunu kullanmağa mezun bulunduğu, ve aynen iade etmeğe mecbur olacak yerde, aynı vasıf ve miktarda iadeye borçlu bulunduğu hallerde usulsüz vedia akdi mevcuttur. Esas gayesi ve mümeyyiz vasfı tevdi olunan şeyin muhafazası olan vedia akdinin bir nev'ini teşkil eden usulsüz vediaya eski mevzuatta, Yunan ve Roma hukuklarında tesadüf olunmaktadır. Yunanistanda, ticaret ve sarraflığın inkişaf etmesi dolayısıyla, sık sık rastlanmakta olan bu muameleye umumî vedia hükümlerinin tatbik olunduğu anlaşılmaktadır (1).

Bu müessese muasır hukuklara tesir eden, umumî vedia akdinden ayrı ve müstakil mevcudiyetini, ancak Roma hukukunda bulmuştur. İmparatorluğun Yunanlı eyaletlerinde cari âdetlerden olan bu mukavele şekli uzun zaman Roma hukukuna meçhul kalmıştır. Milâttan sonra ikinci asırda yaşamış olan maruf hukukçulardan Ulpianus ve Paulus nakdin muhafaza maksadiyle verilmesi ve fakat müstevdiin bunu temellük etmek ve üzerinde tasarruf etmek salâhiyetini haiz olduğu, bu muamelede karz akdi (mutuum) mahiyeti görüyorlardı. Papinianus ise banka muameleleri dolayısıyla paranın tevdiini bir nevi vedia «depositum irregulare» addediyordu (2). Roma hukukçuları arasındaki bu fikir ihtilâfı bugünkü hukuk nizamlarında ve doktrinde mevcut münakaşalı vaziyetin ilk tezahürleri olarak kabul olunabilir. İmparator Jüstinien zamanında Papinianus'un reyî kat'i olarak galebe çalmış ve nakdin tevdi «depositum irregulare» olarak tavsif olunmuştur.

(1) Pandectes françaises, tome XXIII, p. 660.

(2) Roma hukukuna ait bu malûmat hakkında R. Monier'nin kitabından istifade ettik (tome II, p. 150).

Burada ve mütaakıp notlarda, yalnız müellifinin adı ile zikrolunan kitaplar için yazımızın sonundaki bibliyografya kısmına bakınız.

Vedia akdinde olduğu gibi usulsüz vediada dahi mudiin menfaati hâkim bulunmakta ve vediayı veren her zaman bunun iadesini istiyebilmektedir. Buna mukabil vediayı alan kendisine tevdi olunan şey üzerinde serbestçe tasarruf etmek, bunu istihlâk etmek, temlik etmek, hattâ terhin etmek salâhiyetini haiz olup, verilmiş olan şeyin mümasili olan eşyadan aynı miktar, aynı kıymet ve vasıfta iade ile borcunu ifa edebilir. Mutuum'da olduğu gibi burada da mülkiyet vediayı alana geçmektedir. Fakat arada farklı noktalar da vardır. Depositum ve onun bir nev'i addolunan «depositum irregulare» birer hüsnüniyet akdi olduklarından faiz kararlaştırılabilmesi ilâveten yapılan basit bir anlaşma (pactum aedictum) ile mümkün olmaktadır. Halbuki mutuum bir dar hukuk muamelesi (negotium stricti iuris) olduğundan faizin mevcudiyeti ancak şekle tâbi sözlü bir akdin, stipulatio'nun yapılmış olmasına bağlıdır.

Bu suretle bütün metinler, Jüstiniyen zamanında, interpolatio yolu ile yeni esaslara göre değiştirilmiştir. Bazı müellifler Papinianus'un metninin dahi interpolatio yolu ile tahavvüle uğradığını ve usulsüz vediaanın ancak Jüstiniyen hukukunda kabul olunduğunu iddia etmektedirler (3).

Usulsüz vedia akdi Roma hukukundan Avrupadaki başlıca hukuk nizamlarına geçmiştir. Muasır hukuklarda bu müessese alelâde vedia ve karz akitlerinin arasında, bunlardan ayrı, bir mevcudiyeti haizdir.

Borçlar Kanunumuzun «usulsüz tevdi» (4) matlabını taşıyan 472 ci maddesinin birinci fıkrası (İsviçre Borçlar Kanunu, madde 481), «müs-

(3) Bakınız, Monier, op. cit., p. 151, note 6.

(4) Roma hukukunda «depositum irregulare» ve Fransız hukukunda «dépôt irrégulier» tâbiriyle ifade olunan bu mefhum hakkında Alman hukuk dilinde muhtelif terimler kullanılmaktadır. Bunlar arasında «irregulares Verwahrungsvertrag» veya «unregelmässiger Verwahrungsvertrag» tâbirlerinin «depositum irregulare» nin tam karşılığını teşkil etmesine mukabil, diğerleri sadece bu mukavele şeklinin ifade edilmesine hizmet etmektedir. Bu hususta Almanca kitaplarda tesadüf ettiğim terimler şunlardır: «Hinterlegung vertretbarer Sachen - misli eşyanın tevdi» (mehazin Almanca metni, 481 inci maddenin matlabı); «darlehenähnlichen Hinterlegungsvertrag veya darlehenartigen Hinterlegungsvertrag - karza benziyen vedia akdi» (Oser-Schönenberger, ad. art. 481, No. 1, 7); «Bankverwahrungsgeschäft - bankaya yapılan tevdiat muamelesi» (Th. Guhl, s. 333; Schönenberger, art. 481, No. 1); «Summendepot - bir meblâğin tevdi» (Erzbach, s. 688-689; Lambelet, p. 34; Schönenberger ve ilâh.); «uneigentlicher Verwahrungsvertrag» (Erzbach, s. 666, 688-689); «Hinterlegungsdarlehen» (Eneccerus-Lehmann, § 168). Kanunumuzda kullanılmış olan «usulsüz tevdi» tâbirinin bu mefhumu iyi bir şekilde ifade ettiği iddia olunamaz. Prof. E. Arsebük, «Borçlar Hukuku» kitabında (cilt I, s. 115), «irregu-

tevdiiin tevdi olunan meblâğı aynen iadeye mecbur olmaksızın mislen iade etmesi sarahaten veya zımnen mukarrer ise o meblâğın nefi ve hasarı kendisine ait olur» diyerek, umumî vedia akdinin hususî bir şeklini, tanzim etmiş oluyor. Kanunumuz tercüme olunurken maddelerin tasnifini gösteren matlap numara ve harfleri iktibas edilmemiş olduğundan, usulsüz vedia akdinin, umumî vedianın bir nev'i olduğu açık olarak görülememektedir. Filhakika İsviçre Borçlar Kanununda 472 nci maddenin (Türk B.K. m. 463) matlabı: «A — Umumî olarak vedia: 1. Tarif» tir. Bu kısım, «B — Usulsüz tevdi» matlabını ve işareti taşıyan 481 inci maddeye (Türk B.K. m. 472) kadar imtidadetmektedir. Vedia mukavelesinin üçüncü ve dördüncü birer şekli «C — Ardiye mukavelesi» madde 482 (Türk B.K. m. 473), ve «D — Otelciye tevdiat» madde 487 (Türk B.K. m. 478) de tasrih edilmiştir.

Mehazde bulunan A, B, C, D matlap işaretleri kanunda tanzim olunan vedia akdinin dört şeklini göstermektedir. Bu vâzih vaziyet kanunumuzda bulunmamakla beraber, aynı neticeye varmağa bir mâni yoktur. Binaenaleyh usulsüz vedia akdi gerek İsviçre hukukunda ve gerek hukukumuzda, kendine hâs hükümler mahfuz olmak üzere, alelâde vedia akdinin hükümlerine tâbidir.

İsviçre-Türk kanunlarında olduğu gibi Alman Medenî Kanununda dahi bu müesseseye bir madde tahsis olunmuştur (BGB, § 700). Buradaki hüküm mucibince usulsüz vedia hakkında esas itibariyle, karz hükümleri tatbik olunur. İade mahal ve zamanı vedia hükümlerine tâbidir. Binaenaleyh mudi usulsüz vedia da dahi vedianın iadesini her zaman, hattâ evvelden bir vâde tâyin edilmiş olsa dahi, isteyebilir (§ 695); ve iade vedianın bulunduğu yerde yapılır, bu aracak borçlardandır (Hohlschuld § 697).

Fransız Medenî Kanununda ise «du dépôt et du séquestre» ismini taşıyan üçüncü kitabın XI inci babında (art. 1915 ve müt.) gay-

larité» karşılığı olarak, «usulsüzlükler» tâbirini kullanmakta, fakat aynı sahifenin altındaki notta (No. 31) «yolsuzluklar» kelimesinin tercihe şayan olduğunu beyan etmektedir, ve (cilt II, s. 923 te) bu müesseseye «yolsuz tevdi» ismini vermektedir. Prof. Sabri Şakir Ansay—Fuat Hulûsi Demirelli, Borçlar Kanunu Şerhinde, 472 nci maddenin izahında, bu hususta «şibih vedia» veya «karza şibih vedia» terimini ileri sürmektedirler. Yüksek Temyiz Mahkememizin Ticaret Dairesinin 7/4/1944 tarihli ve esas 43/2027, karar 896 sayılı bir kararında «usulsüz tevdi» in yanında «gayrimuntazam vedia» kelimesi de istimal olunmaktadır. Kanaatımca, bu hususta «depositum irregulare» kelimesinin tam karşılığını teşkil eden «gayrimuntazam vedia» veya bu mefhumu en iyi bir şekilde ifade eden ve Dr. Schönerberger tarafından kullanılmış olan «karza (ödünce) benziyen vedia» terimleri kabul edilebilir.

rimuntazam vedia hakkında hiçbir sarahat mevcut değildir. Bu hususta art. 1930 «müstevdiin vediayi, mudiin sarih veya zimni müsaadesi olmadan, kullanamayacağı», art. 1932 de «müstevdiin vedia olarak aldığı şeyi aynen iadeye borçlu olduğu (fıkra 1), ve muayyen bir miktar paranın tevdiinde bunun, gerek kıymetinin artması, gerek azalması halinde, aynı parçaların iadesiyle mükellef olduğu» (fıkra 2) yazılıdır. Kanunda tasrih edilmemiş olmakla beraber, mukavelede bunun kararlaştırılması, ve müstevdiin bu suretle vediayi kullanmağa salâhiyettar kılınması imkân dâhilindedir. Bunu art. 1930 dan da çıkarabiliriz. Böyle bir mukavelenin akdi halinde müelliflerin büyük bir ekseriyeti ve mahkeme içtihatları bunu usulsüz vedia ad-detmektedirler. Fakat bazı değerli hukukçuların aksi kanaatta bulunarak usulsüz vediayi inkâr ettikleri ve bunu karz akdi çerçevesine ithal ettikleri görülmektedir. Bu telâkki tarzının hararetli taraftarlarından olan Colin ve Capitant'a göre (5): «Bu mukavelenin vedia olarak yalnız ismi vardır. Hem vediayi alanın hem de verenin menfaatine olarak yapılan bu akitte hakikat halde bir âriyet veya karz akdi mahiyeti mevcuttur. Bu vasıf bankalara yatırılan sermayelerde açık olarak görülür. Bankalar mevduatı kendi iskonto, röpor vesair muamelelerinde kullanırlar ve mukabilinde muayyen bir miktar faiz tekiye ederler. Binaenaleyh banka ile mudiin menfaatlerinde bir ödünç akdi vücuda gelmektedir. Yalnız bu ödünç akdinde tevdi edilen şeyin ilk talepte iade edilmesi farklı unsuru bulunmaktadır. Ve bu neviden bir şartla yapılan karz akdini kabul etmeye hiçbir mâni bulunmadığı gibi bankaya yapılan tevdiatlar ekseriya üç ay, altı ay, bir sene vâdeli olarak yapılmaktadır».

II. Usulsüz vedia umumiyetle vedia akdinin bir nev'i telâkki olunabilir. Bu sebepten dolayı alelâde vedia akdinin hukukî mahiyetini tâyin eden hususiyet ve vasıflar, ve bu mukavele şekline terettübeden hükümler esas itibariyle usulsüz vedia akdine de şâmildir. Fakat bunun yanında usulsüz vedia akdi alelâde vediadan farklı bazı hususiyetleri ve hükümleri haizdir. Bu farklı vasıf ve hükümler mevzuumuzu teşkil eden mukaveleyi karz akdine çok yaklaştırmakta ve tatbikatta bu iki müessesenin tefriki büyük müşkü-

(5) Colin et Capitant, tome II, p. 730, No. 826; L. Josserand da, ne hukukta ve ne de tatbikatta bu iki muamelenin tefrik edilmelerinin mümkün olmadığını ve birbirine karıştıklarını, söylemekte ve aynı kanaata meyletmektedir (tome II, p. 810, No. 1378). Aynı temayül, bankaya yatırılan tasarruf tevdiatı muamelesinin hukukî mahiyetini tetkik ederken bu mevzuu temas eden, J. Escarra'da dahi mevcuttur (tome VI, No. 421-433, p. 251 et sv.)

lâti davet etmektedir. Bu sebepten dolayıdır ki İsviçreli hukukçu Federal Mahkeme hâkimlerinden Dr. W. Schönenberger buna, «karza benziyen vedia akdi» (Darlehenartigen Hinterlegungsvertrag veya Darlehenähnlichen Hinterlegungsvertrag) demektedir. Ve gene bu benzerlik dolayısıyledir ki BGB, § 700 mucibince bu karz hükümlerine tâbi kılınmıştır. Bununla beraber Alman hukukunda dahi usulsüz vediaı umumî vedia akdinin bir nev'i addetmek daha doğru olacaktır (6). Zira BGB de buna mütaallik yegâne madde (§ 700) «Verwahrungsvertrag» (vedia akdi) serlevhasını taşıyan XII nci bapta (2 nci kitap, 7 nci kısım) tanzim edilmiş bulunmaktadır. Bundan maada bu hususta «Hinterleger-Verwahrer» (mudi-müstevdi) tâbirleri kullanıldığı gibi, iade mahal ve zamanı hakkında da vedia hükümleri tatbik olunmaktadır.

Binaenaleyh vedia akdinin târif ve ayırıcı vasıflarının tespitinin usulsüz vedia akdinin hususiyetlerinin tâyini bakımından faydası olacaktır.

Borçlar Kanunumuzun 463 üncü maddesi (İsviçre B.K. m. 472), «vedia akdiyle müstevdi mudi tarafından verilen menkul bir şeyi kabul etmeği ve onu emin bir mahalde muhafaza etmeği deruhte eder» demektedir. Fransız Medenî Kanununun 1915 inci maddesinde «vedia akdiyle bir taraf muhafaza edilmek ve talep vukuunda iade edilmek mükellefiyetiyle menkul bir şeyi diğer tarafa verir» denmektedir. Buna benzer bir tarif BGB, § 688 de bulunmaktadır.

Bu tariflerden vedia akdinin şu ayırıcı vasıflarını çıkarabiliriz:

1. İsviçre-Türk hukuklarında vedia akdi rızai bir akittir, yani mukavelenin vücuda gelmesi için karşılıklı rızaların beyanı kâfidir. Teslim akdin bir unsuru olmayıp, mukavelenin mudi tarafından icrasıdır.

Bunun aksine olarak Roma hukukunda depositum aynı bir akittir, yani akdin inikadı için tarafların rızaları kâfi olmayıp, ayrıca mukavelenin mevzuunu teşkil eden şeyin teslimi şarttır. Aynı esas Fransız ve Alman hukukları tarafından kabul olunmuştur (Code Civil, art. 1915 ve 1918; BGB, § 688 und HGB, § 271). Yalnız anlaşma ihzarî bir akit (Vorvertrag) mahiyetindedir.

Vedia akdine ait bu mühim vasıf usulsüz vediaya da şâmil-

(6) Müller Erzbach «usulsüz vedianın, § 700 BGB mucibince karz hükümlerine tâbi kılınmış olmakla beraber karz damgası taşımamakta» olduğunu söylemektedir (Deutsches Handelsrecht, Tübingen, 1928, s. 689); Kohler (§ 144, No. II), Dernburg (s. 635), Oertmann (s. 1109), Lambelet (p. 44) aynı kanaatta bulunmaktadırlar.

dir. Her ne kadar BGB usulsüz vediayi karz hükümlerine tâbi kıl-mışsa da bu kanuna göre karz akdi dahi teslimle tamam olmaktadır, § 607. Yalnız irade beyanının karz vâdi teşkil edeceği § 610 dan anla-sılmaktadır.

Fransız ve Alman medenî hukuklarının kabul etmiş oldukları bu telâkki tarzı ilk nazarda tatbikata daha uygun görülebilir. Filhakika müstevdie terettübeden vedianın muhafaza ve iadesi borcu ancak bu-nun tesliminden sonra bahis mevzuu olabilir. İsviçre-Türk hukukla-rında kabul edilen esas hakikat halde daha mâkuldür. Mukavele ta-rafların anlaşmasıyla tamam olur, ve bu anlaşma teslimle takaddüm eder. İade borcunun teslimden sonra doğacağı şüphesizdir. Fakat bu vaziyet yalnız vedia akdine münhasır değildir. Diğer bazı akit-lerde ezcümle ödünç akdinde de aynı vaziyete rastlanır. Bu noktâi nazarla mülâhaza olunan fayda, teslimle takaddüm eden muamele-lerin mukaveleye dâhil olmasıdır (7).

2. Vedia akdi nâkıs iki taraflı bir akittir (8) (contrat synallag-matique imparfait). Bu mahiyeti itibariyle meccanî bir akittir (Code Civil Français, art. 1917), sarahaten kararlaştırılmış olmadıkça veya ahval icabettirmedikçe müstevdi ücret istiyemez (B.K. m. 463, fık. 2; İsviçre B.K. m. 472, fık. 2) ve (BGB, § 689). Bundan maada son-raki bazı hâdiseler dolayısıyla mudi için diğer bazı mükellefiyetler doğabilir. Mudi müstevdie akdin icrasıyla zarurî irtibatı olan mas-rafları ödemekle mükelleftir. Keza mevdu eşya sebebiyle husule ge-len zararın kendi kusuru olmaksızın vukua geldiğini ispat etmedik-çe bunu tazminle mükelleftir (B.K. m. 464; İsviçre B.K. m. 473). Bu suretle vedia akdi mudi için bir ücret veya masrafları tediye borcu-nun bulunduğu hallerde iki taraflı bir akit, mudiin hiçbir mükellefiyet altına girmediği hallerde ise bir taraflı bir akit mahiyetini haiz ol-maktadır. Vedia kabul etmek müstevdiin meslekî faaliyetlerinden olduğu hallerde, meselâ muhafaza edilmek üzere umumî yerlerde bu-lunan vestiyerlere bırakılan eşya için bunu muhafaza edenin, muka-velede sarahat olmasa bile ücret talebetmesi haklıdır, bunu hal ve vaziyetin icaplarından çıkarmak mümkündür.

Usulsüz vedia akdinde de aynı mahiyet müşahede olunabilir. Bu-nun en çok rastlanan şekillerinden olan kredi müesseselerine nakit tevdi muamelesinde müstevdi bunu kendi işlerinde kullanmakta ve

(7) Lambelet, p. 27.

(8) Bu hususta bakınız: A. B. Schwarz, Medenî Hukuk Dersleri, II, Borç-lar hukuku, İstanbul, 1936, s. 74-75; Hıfzı Veldet, Medenî Hukuk Dersleri, umumî esaslar, İstanbul, 1943, s. 162.

bundan istifade etmektedir. Bu sebepten dolayı bir ücret almamakta, hattâ birçok hallerde kendisi faiz tediye etmektedir. Bunun aksi de vârittir, yani müstevdi ancak muayyen bir ücret veya komisyon mukabilinde vecibelerini ifa edebilir. Bu bilhassa esham ve tahvilât tevdiinde bahis mevzuu olur. Bütün bunlar, müdiin borç altına girmesi veya müstevdiden faiz talebetmek hakkını haiz olması aralarındaki mukaveleye bağlıdır. Netice olarak usulsüz vediaı dahi nâkıs iki taraflı bir akit olarak tavsif edebiliriz.

3. Vedia akdinin mevzuunu ancak menkul mallar teşkil edebilir (art. 1918 du Code Civil Français). Gayrimenkullerin vedia olarak verilmesi mümkün değildir (9); böyle bir halde ancak vekâlet veya hizmet akitleri bahis mevzuu olabilir (10).

Usulsüz vedia akdinin mevzuunu teşkil eden eşya zümresi daha mahdut olup, misli eşyaya münhasırdır. Bu keyfiyet Türk-İsviçre Borçlar Kanununun usulsüz vediaya mütaallik maddesinin ilk fıkrasında ve BGB, § 700, fık. 1 de tasrih edilmiştir.

4. Vedia akdini diğer akitlerden tefrik eden en bariz hususiyet müstevdiin vediaı muhafaza mükellefiyetidir. Bu akdin mevzu ve gayesini teşkil eder. Bir Federal Mahkeme kararında (11) tasrih edildiği gibi, muhafaza borcu mukavelenin, münhasıran mevzuunu veya hiç olmazsa esas gayesini teşkil ettiği hallerde, vedia akdi mevcuttur. Bu bakımdan vedia akdinin çevresi çok genişlemekte ve kanunda tanzim edilmemiş olan birtakım mukaveleler, bilhassa sergide teşhir ve kasa kiralama mukaveleleri, bunun şümulüne girmektedirler. Bunlar kanaatimca muhtelit birer akittirler. Sergide teşhir mukavelesinde tevdi olunan şeyin muhafazası borcunun yanında bunun sergide teşhir edilmesine mütaallik bir vecibe mevcuttur. Bu muamelede vedia ve sergide teşhir gaye ve unsurları bulunmaktadır. Hukukî mahiyeti ihtilâflı ve münakaşalı olan kasa kiralama mukavelesine (12)

(9) Yedi emine tevdiin (sequestre) mevzuuna gayrimenkuller de dâhil olabilir (Planiol, traité élémentaire de droit civil, tome II, p. 739) ve (B.K. m. 471; İsviçre B.K. m. 480; Code Civil Français, art. 1959).

(10) Oser-Schönenberger, 2. Auflage, art. 472, No. 2.

(11) Federal Mahkeme kararları, 58, II, 351.

(12) Kasa kiralama mukavelesinin hukukî mahiyeti hakkında mevcut fikirler vedia ve kira (icar) akitleri arasında tehalüf etmektedir. Fransada mahkeme içtihatları ve müelliflerin büyük bir kısmı burada kira mukavelesinin mevcudiyetini kabul etmektedirler. Bizde Prof. Hırş (Ticaret Hukuku Dersleri, cilt III, s. 174) ile Münir Hayri Ürgüplü (İstanbul Baro Mecmuası, 1936, s. 316) icar akdine müstenit telâkki tarzını benimsemektedirler. Bunların yanında Planiol-Ripert-Savatier (Traité théorique et pratique de droit civil, p.

gelince, biz burada icar ve vedia akitlerinden mürekkep muhtelit bir akit mahiyeti görmekteyiz. Bankalardaki yangın ve hırsızlığa karşı masun kasaların kiralanması muamelesinde yalnız bir bölümün icarı bahis mevzuu değildir. Zira banka bu bölmeyi ve içindeki eşyanın emniyet ve selâmetini temin etmekle mükelleftir.

Vedia akdinde hâkim olan mudiin menfaatidir. Vediayı alan bunu mudiin tâyin ettiği yerde ve istediği şekilde muhafaza eder. Bu mukavele edilmemişse emin bir mahalde ve vedianın kıymet ve mahiyetiyle mütenasip bir dikkat ve itina ile muhafaza etmeğe borçludur.

Alelâde vedia akdinde, bu muhafaza borcu mutlak mahiyette olup, müstevdi, sarahaten veya zımnen müsaade edilmedikçe, vediayı kullanamaz, ve onu mudiin ilk talebinde aynen iade etmekle mükelleftir.

Muhafaza borcunun mahiyeti usulsüz vedia da farklıdır. Zira burada vediayı alan bunun üzerinde tasarruf etmeğe ve mislen iade etmeğe mezun bulunmaktadır. Bu keyfiyet usulsüz vedia ile alelâde vedia akitleri arasında mevcut farklardan en mühimmidir. Usulsüz vedia da dahi hâkim olan mudiin menfaatidir ve akdin sebep ve gayesi tevdi olunan şeyin muhafazasıdır. Ancak burada vediayı alanın bunu kullanmağa, istihlâk etmeğe ve hattâ başkasına temlik etmeğe hakkı olması, muhafaza borcunun mahiyet ve mânasını değiştirmektedir. Bunu müstevdiin tevdi olunan şeyi veya ona mümasil bir şeyi her zaman iadeye hazır ve muktedir olması mânasında anlamak lâzımdır (13). Ve müstevdi vedia olarak verilen bir şeyi ancak mümasilini iadeye muktedirse kullanabilir. Böyle bir vaziyeti biz tatbikatta bankalara yapılan tevdiatta görüyoruz. Bankalar mevduatlarını çekmek ihtimali olan müsterilerine karşı daima hazır, likit para bulundurlar, ve buna mecburdurlar. Bu hususta haziran 1936 tarihli ve 2999 numaralı «Bankalar Kanunu» (Düstur, üçüncü tertip, cilt 17,

456), Müller Erzbach (s. 689), kira akdinin yanında vedia münasebetinin mevcudiyetini tebarüz ettirmektedirler. Bazı hukukçular kasa kiralama mukavelesinde her iki akitten unsurlar görmekte beraber burada esas gayenin muhafaza olduğunu iddia etmektedirler (Dernburg, s. 636). Valéry gibi bazı müellifler de burada yalnız vedia akdinin bulunduğunu iddia etmektedirler (bakınız: Tunc, Contrat de garde, Paris, 1942, p. 25 et sv.). Bunların yanında son bir telâkki de Fritz Autenrieth-Gander tarafından (Fiches jur. Suisse) lerce ileri sürülmektedir. Bu hukukçu kasa kiralama mukavelesiyle vedia akdi arasında hiçbir münasebet görmemekte, ve bunu kira ile vekâlet (kasanın emniyet ve selâmetini temin hususunda) akitlerinden mürekkep addetmektedir.

(13) Fick, art. 481, No. 17; Guhl, 4. Auflage, s. 334.

1936, s. 1072) mevduat sahiplerini himaye için birtakım sıkı takyitler koymuş ve bunlara riayetsizlik halleri için cezaî müeyyideler vaz'etmiştir

III. Usulsüz vedia akdinin teşekkülü için tarafların rızalarının bulunması ve ehliyeti haiz olmaları lâzımdır.

1. Bu akdin teşekkülü için ilk şart tarafların bu hususta yani misli eşyanın tevdi, bunların müstevdi tarafından temellükü ve nihayet aynı miktar ve cinste iade borcu altına girmesi hakkında bir mukavelelerin yapılması lâzımdır. Böyle bir anlaşma hiçbir şekle tâbi değildir. Burada nakit ile diğer misli eşya arasında bir tefrik yapmak icabetmektedir. Muayyen bir miktar paranın açık olarak tevdi halinde usulsüz vedia akdi zımnen inikadetmiş addolunur. Burada bir karine mevcut olup aksi ispat olununcuya kadar usulsüz vedia mukavelesi bulunmaktadır (B.K. m. 472, fık. 2; İsviçre B.K. m. 481, fık. 2). Nakdin kapalı olarak veya mühürlü zarflar içinde verilmesi halinde alelâde vedianın varlığına hükmetmek icabeder. Ufak paraların sayılmalarını kolaylaştırmak için bunların küçük paketler halinde, meselâ on tane bir kuruluşun bir araya getirilerek bir kâğıda sarılı olarak, verilmesini usulsüz vedia addetmek doğru olur (14). Muayyen bir meblâğın açık olarak verilmesinde buna alelâde vedia akdi mahiyetinin izafe edilebilmesi için bunun sarih olarak kararlaştırılması lâzımdır. Müstevdiin malî vaziyetinin bozuk olması dolayısıyla böyle bir meblâğın aynen muhafazası istenebilir. Böylece müstevdiin iflâsı halinde mudi mülkiyet hakkına binaen bunu istirdadedebilir. Usulsüz vedia akdinde ise mülkiyet müstevdiye geçmekte ve mudi bir alacak hakkına sahip bulunmaktadır, istihkak dâvası ikame edemez.

Diğer misli eşyanın tevdiinde müstevdi sarih olarak salâhiyettar kılınmadıkça vediaı kullanamaz (B.K. m. 472, fık. 3; İsviçre B.K. m. 481, fık. 3; BGB, § 700, fık. 2). Burada kanun vâzı bunların sui-niyetle temellüküne ve suiistimallere mâni olmak istemiştir (15).

Nakitten gayri misli eşya üzerinde usulsüz vedia akdinin vücuda

(14) Federal Mahkeme kararları, 31, I, 369-370; Fritz Autenrieth-Gander, Fiches juridiques Suisse, No. 659.

(15) Rossel'in naklettiğine göre, İsviçrede ilk olarak nakit ile diğer misli eşyanın tevdi muamelesinin aynı şartlara tâbi tutulması düşünülmüş, fakat sonraları bazı mahzurlar nazarı itibara alınarak bundan vazgeçilmiştir. Meselâ müstevdi bankanın mevdu eshamı, mudiin rızası hilâfına, kendi işlerinde, spekülasyon muamelelerinde kullanmasına mâni olunmak istenmiştir (Manuel du droit civil suisse, code révisé de obligations, p. 515, en note), ve (Lambelet, p. 41, note 3).

gelebilmesi için zımni bir müsaade kâfi değildir. Bunun sarîh olarak kararlaştırılması lâzımdır. Böyle bir sarahatin mukavele edilmesi bir şekle tâbi değildir, yazı ile, sözle veya cari lisanda ve iş münasebetlerinde âdet olarak kullanılan ve irade beyanını ifadeye yarayan işaretler bu hususta kâfidir. Yalnız bunların hiçbir tereddüde meydan vermiyecek şekilde rızanın izharına delâlet etmesi, umumiyetle, ve bilhassa tarafların muhitinde evvelden malûm olması lâzımdır. Bunun aksine olarak «iradeye delâlet eden hâdise veya tarzı hareket» (16) sarîh bir irade beyanı addolunamaz, ve nakitten gayrı misli eşya üzerinde usulsüz vedia akdinin inikadı için kâfi gelmez. Çünkü burada kanun m. 472, fık. 3 ile bu gibi misli eşyanın müstevdi tarafından kullanılmamasını temin etmek gayesini gütmektedir. Bu neviden eşyayı müstevdi sarîh olarak salâhiyettar kılınmamış olduğu halde istihlâk eder veya başkasına temlik ederse, bu takdirde mudi bunların mümasillerini kabul etmeğe mecbur değildir, kıymetlerinin nakit olarak tediyesini istiyebilir. Bu bilhassa esham ve tahviâtın numaralariyle tespit edilerek verilmesi halinde bahis mevzuu olur. Burada kanaatımızca kıymetlerinin artması halinde iade zamanındaki bedelleri, azalması halinde ise vedianın verilmesi zamanındaki bedelleri nazarı itibara alınmalıdır (17).

Gerek nakit ve gerek diğer misli eşyayı muhafaza etmek üzere kabul eden tasarruf sandıkları ve bankalar bu muamelelere mütaallik şartlarını önceden tespit ederler. Statülerinde veya umumî şartnamelerinde tâyin olunan bu şartları mudiler kabul etmek zorunda-

(16) «İradeye delâlet eden hâdise veya tarzı hareket» tâbirini «Wilensbetätigung-en-faits conculants veya acte-indice de volonté» karşılığı olarak, Prof. Samim Gönensaydan (Borçlar Hukuku, cilt I, 1943, s. 31) alıyoruz. Prof. Arsebük bu hususta «bitirici vâkıalar» tâbirini kullanmaktadır (cilt I, s. 239). «İradeye delâlet eden fiil» ile, hayat tecrübesi ve hal ve vaziyetin icaplarından çıkarılan mukavele yapmak hususundaki irade izharı ifade olunmaktadır. Bu bir irade beyanı değildir, zira böyle bir tarzı harekette bulunan kimse bunu mukabil tarafın ıttılâna arz etmek gayesini gütmemektedir. Meselâ tecrübe şartıyla satılan malın istihlâki veya başkasına temliki bunun kabulü hakkında bir irade izharı addolunur (Von Tuhr, p. 137 ile Prof. Samim Gönensay ve Prof. Arsebükün eserlerinin yukarıda zikri geçen sahifelerine bakınız). İradeye delâlet eden fiilin, nakitten gayrı misli eşya üzerinde, usulsüz vedia akdinin teşekkülü bakımından kâfi addolunmaması umumiyetle kabul edilmektedir. (Von Tuhr, p. 140; Arsebük, Schönerberger, art. 481, No. 6). Oser ise (Oser-Schönerberger şerhinin birinci tab'ında) aksi kanaati müdafaa etmiştir (Von Tuhr, p. 140, not 39). Bu kısmı, Schönerberger tarafından yazılan, şerhin ikinci tab'ında ise eski telâkki terk olunmuştur.

(17) Bu hususta bakınız, Planiol-Ripert-Savatier, tome 11, p. 466, No. 1177.

dırlar. Kredi müesseselerinin tek taraflı olarak bu şeraiti tespit etmeleri ve bu hususta mutlak bir serbestiyi haiz olmaları yirminci asrın başında hâkim olan liberal ekonomi prensiplerine tamamiyle uygun bulunmaktadır. Fakat o vakitten beri içtimâî bünyede vukubulan çok büyük ve seri tahavvüller, birinci Dünya Harbi ve iktisadî buhranlar, Devletleri az veya çok sosyal hareketlere sevk etmiş ve fertler büyük iktisadî teşekküller karşısında himaye edilmiştir. Bunun neticesi olarak bu müesseselerin eskiden haiz oldukları serbesti hususî kanunlarla veya hükûmete tanınan salâhiyetlerle tahdidolunmuş, böylelikle mudilerin vaziyeti düzeltilmiş ve mevduatın emniyet ve selâmeti temin olunmuştur. Bizde bu mevzuda 10 haziran 1930 tarihli, 1711 numaralı Tasarruf Sandıkları Kanunu (Düstur, üçüncü tertip, cilt 11, s. 1856), 8/6/1933 tarihli ve 2284 numaralı Halk Bankası ve Halk Sandıkları Kanunu (T.B.M.M. Kavanin Mecmuası, cilt 12, s. 912), ve yukarıda zikri geçen Bankalar Kanunu, bu neviden hükümleri muhtevi bulunmaktadır.

Bu umumî şartlar, mudilerin kolaylıkla bunlardan haberdar olabilmeleri için tasarruf cüzdanlarına dercolunmakta ve tevdiat muamelesine terettübeden hüküm bakımından ehemmiyeti haiz bulunmaktadır. Bu nokta bir Federal Mahkeme kararı tarafından teyidedilmiş bulunmaktadır (18).

2. Usulsüz vedia akdinin teşekkülü için ikinci şart gerek mudiin gerek müstevdiin hakları kullanma ehliyetini haiz olmasıdır. Bu hususta Medenî Kanundaki umumî hükümler tatbik olunur. Fransada tasarruf sandıklarına ait 1895 tarihli kanun mucibince (art. 16, al. 3) küçükler, kanunî mümessillerinin müsaadesine ihtiyaç olmadan, kendileri namına para tevdi edebilirler ve tasarruf defteri alabilirler. Tasarruf cüzdanında kayıtlı miktarı, 16 yaşını doldurduktan sonra, gene kanunî mümessillerinin müdahalesi bulunmadan, geri çekebilirler, meğer ki kanunî mümessil buna muhalefet etmiş olsun. Bu hükümler Fransız Medenî Kanununda «non émancipé» (velâyet veya vesayetten kurtulmamış) (19) küçüklerin mukavele akdetmek husu-

(18) Federal Mahkeme kararları, 64, II, 355 (Journal des tribunaux, 1939, I, p. 329).

(19) «Emancipation», Fransız Medenî Kanununun 476 ve mütaakıp maddelerinde tanzim edilmiş olan, ve hukukumuzdaki kazâî rüşte tekabül eden bir müessesedir. Fakat arada gerek şartlar, gerek hüküm bakımından farklar mevcuttur. R. Savatier (Cours de droit civil, tome I, Paris, 1943, p. 281, No. 339) da bunu şu şekilde izah etmektedir: «velâyet veya vesayetten kurtulma veya reşit kılma (émancipation), küçüğün evlenmesiyle kendiliğinden (de plein droit) meydana gelir (art. 476). Bu sebeple husule gelen vesayetten kurtulma kat'i

sunda mevcut mutlak ve umumî ehliyetsizliğine mütaallik prensibin yegâne istisnası addolunmaktadır (20).

Gene 1895 tarihli Fransız kanununun mezkûr 16 ncı maddesinin 4 üncü fıkrasına göre evli kadınların kocalarının muzaheretine ihtiyaç olmaksızın tasarruf sandıklarına tevdiat yapabilecekleri ve aynı şekilde bunları çekebilecekleri tasrih olunmaktadır (21).

Bizde ve İsviçrede hususî hükümler bulunmadığından umumî hükümlere müracaat iktiza etmektedir. Türkiyede kanunî usul mal ayrılığı olduğundan evli kadının bu salâhiyeti mevcut olmak icabeder. İsviçrede kanunî usul olarak kabul edilmiş olan mal birliği rejiminde ise karının malları üzerinde kocanın bir idare hakkı vardır. Bunun dışında kalan karının mahfuz malları üzerinde kocanın böyle bir hakkı yoktur. Medenî Kanun, m. 183 te (İsviçre M.K. m. 191) sayılmış olan mahfuz mallar arasında tasarruf sandıklarına yapılan tevdiat zikredilmemiştir. Bununla beraber sandık bunları karının mahfuz mallarından ve bilhassa şahsî sâyinin semeresi addedebilir (22).

mahiyette olup, diğer eşin ölümü veya boşanmadan sonra da bakî kalır. 15 yaşını bitiren çocuklarını baba serbest olarak reşit kılabilir (art. 477). Eğer velâyet hakkı anada ise, reşit kılma hakkı ona terettübeder. Bu hususta ikametgâh hâkimine yapılacak bir beyan kâfidir. Bunun hükmü velâyet hakkını haiz olan ananın, vesayet hakkını haiz olmaması halinde, bilhassa dikkate şayandır, zira vasiyi bu hakkından mahrum etmektedir. Fakat mahkemeler fena bir maksattan mülhem olan reşit kılma (émancipation) muamelelerini iptal edebilirler. Eğer hem ana, hem baba ölmüş bulunuyorsa, böyle bir reşit kılma muamelesi aile meclisi (conseil de famille) tarafından yapılır. Fakat bunun için küçüğün en az 18 yaşında olması lâzımdır (art. 478). Zira reşit kılma muamelesi vesayet makamlarının bu işten kendi kendilerini kurtarmalarını temin eden kolay bir vasıta haline gelmemelidir. Bununla beraber yeğenlere (cousins germains - kardeş çocukları) kadar her hısım, sulh hâkiminden, aile meclisini davet ederek, küçüğün reşit kılınması muamelesinin hallolunmasını talebedebilir (art. 479)». Hüküm bakımından İsviçre-Türk hukuklarında kazai rüşt ile tam bir ehliyet iktisabolunduğu halde, Fransız hukukunda reşit kılınmış (émancipé) küçüklerin elde ettikleri ehliyet mahduttur. Bunlar ancak bir kısım muameleleri, bilhassa gayrimenkul icar akdini yapabilirler (art. 481).

(20) Planiol, *Traité élémentaire*, tome II, No. 1082, p. 389; Oster, p. 56.

(21) Bu mevzu üzerinde Fransız Medenî Kanununun, 1938 tarihli bir kanunla tadil edilmiş olan, 1940 ncı maddesinin hükmüne işaret etmek isterim. Buradaki hükme göre, «vediyayı veren şahsın medenî hali değişirse; meselâ vedianın teslimi anında serbest olan kadın evlenirse; reşit olan mudi hacir altına alınır; bütün bu hallerde ve aynı mahiyette olan diğer hallerde vedia ancak mudiin mallarını ve haklarını idare edene iade olunabilir». Tasarruf sandıklarına ait kanunun 16 ncı maddesindeki hususî hükmün bu maddenin şümulü haricinde kaldığını ve bir istisnasını teşkil ettiğini zannediyoruz.

(22) Oster, p. 61.

Şuna da işaret edelim ki mudiin malik olması şart değildir. Kiracı, âriyet alan, intifa hakkı sahibi vesair fer'î zilyetler tasarrufları altında bulunan şeyleri vedia veya usulsüz vedia akitlerinin mevzuu olarak müstevdie verebilirler. Vedia akdinde ise müstevdi vedianın muhafazasını, mudiin müsaadesi olmadan başkasına tevdi edemez. Malik rızası hilâfına elinden çıkan ve muhafaza edilmek üzere vedia olarak verilen şeyleri istihkak dâvası ikame ederek müstevdi-den istirdadeder.

IV. Şimdi usulsüz vedia akdinin hükümlerini tetkik edeceğiz. Bu hususta ilk olarak alelâde vedia akdinin tesiri görülmektedir. İkinci olarak da, umumî vediaadan ayrı bazı hükümler, gayrimuntazam vediaayı karz akdine çok yaklaştırmaktadır. Binaenaleyh gerek mudiin, gerek müstevdiin vecibelerini tetkik ederken evvelâ umumî vedia ile müşterek olanları, bunun mütaakıp karza yaklaşan neticeleri tebarüz ettireceğiz.

1. İlk olarak mudiin vecibelerini mütalâa edelim:

Gerek alelâde vedia akdi, gerek usulsüz vedia akdi mudiin menfaatine yapılan bir muamele olduğundan esas itibariyle meccanîdir, ve vediaayı veren borç altına girmemektedir. Fakat sarîh olarak kararlaştırılmakla veya hal ve vaziyetin icapları dolayısıyla mudi bir ücret tediyesiyle mükellef olabilir. Usulsüz vediaada müstevdi mevdu eşyayı kullanarak faydalandığından, vediaayı veren ekseri hallerde bir ücret ödememekte, hattâ birçok hallerde müstevdi mudie faiz tediye etmektedir. Burada ücret bakımından vediaayı verenin borçlu veya alacaklı olması muhtemeldir. Bunu tâyin için taraflar arasındaki mukaveleye bakmak lâzımdır. Mukavelede sarahat yoksa hal ve vaziyetin icaplarını nazarı itibara alarak bir neticeye varılabilir.

İkinci olarak mudi mukavelenin zarurî kıldığı masrafları (tamir, sigorta primleri, vergi gibi) ödemekle mükelleftir.

Üçüncü olarak, mudi vedia sebebiyle ve kendi kusuru ile vukubulan zararlardan dolayı mes'uldür; ancak kusuru olmadığını ispatla mes'uliyetten kurtulabilir (B.K. m. 464, fık. 2; İsviçre B.K. m. 473, fık. 2). Alelâde vedia akdine terettübeden bu hüküm B.K. m. 96 daki umumî hüküm ve prensibin bir tatbikından ibarettir.

Mücbir sebep ve tesadüfi hal neticesinde husule gelen zarar alelâde vedia akdinde mudie aittir. Usulsüz vediaada ise hasar teslimle müstevdie geçer (B.K. m. 472, fık. 1).

Mudiin vedia akdinden doğan borçlarından dolayı, müstevdi vedia üzerinde bir hapis hakkını haizdir.

2. Vedia akdinin esas mevzu ve gayesini müstevdiin vecibeleri teşkil eder. Vediayı alanın başlıca borcu vedia olarak verilen eşyanın muhafazası ve bir müddet sonra mudi iadesidir. Muhafaza borcunun şümulü ve şekli mukavele ile tâyin olunur. Mukavelede sarahat yoksa vediayı alan bunun muhafazası için icabeden tedbirleri almakla mükelleftir. Alınması icabeden bu tedbirler ve müstevdiin göstermekle mükellef olduğu dikkat ve itina her hal ve vaziyete ve mevdu eşyanın mahiyetine göre değişir. Öyle ki müstevdiin mevdu eşyanın tahrip veya telef olmasına veya herhangi bir suretle zarar ve hasara uğramasına mâni olması icabeder. Bu bilhassa karışıklık ve buhran zamanlarında ehemmiyeti haizdir. Ve bu gibi hallerde her türlü tehlikeye karşı tedbir almak lâzımdır. Fakat bunun için müstevdiin tehlikeyi önceden anlaması ve teşhis edebilmesi icabeder. Bu mevzuda Fransada Rouen Ticaret Mahkemesi 27 birinciteşrin 1924 te verdiği bir kararda, «1916 da Petrogradda (Leningrad) bir Fransız bankasında mevdu Rus dâhili istikrazına ait tahvillerin zuhur eden ihtilâl ve kartşıklıklar dolayısıyla kaybolmasını mücbir sebep addederék müstevdi bankayı mes'ul etmemiştir. Zira bu meselede hâdiselerin evvelden görülüp tahmin edilebilmek imkân ve kabiliyeti ispat olunamamıştır. Eğer bu ispat edilebilseydi, yani banka bunu evvelden görebilecek vaziyette idiyse tahvilâtı büyük masraflara rağmen Rusyadan çıkararak emniyet altına alması, veya hiç olmazsa müşterisini haberdar etmesi icabederdi» (22). Böyle bir karar ancak muamelenin alelâde vedia olarak tavsifi halinde mümkündür. Usulsüz vediada hasar, mücbir sebepten husule gelse bile, müstevdie aittir.

Müstevdiin mes'uliyetinin şümulü B.K. m. 98, fık. 2 ye göre tâyin olunur. Alelâde vedia akdi meccanî olduğu takdirde müstevdiin mes'uliyeti hafif olacaktır. Alman hukukunda (BGB, § 690) ve Fransız hukukunda (Code Civil, art. 1927) mucibince vediayı alan kendi işlerinde gösterdiği dikkat ve ihtimamın aynını mevdu eşya üzerinde göstermekle mükelleftir. Böylece müstevdi müşahhas kusurlarından mes'ul olacaktır, eğer o kendi mallarına ihtimam hususunda ihmalkârsa, mudi ona itimadetmekle, onun umumiyetle göstermekte olduğu itinadan fazlasını bekliemez. Vedianın ücretli olması halinde, ve bilhassa mesleki faaliyetleri icabı vedia alanlar hakkında daha sert davranılır ve bunlar hafif kusurlarından dahi mücerret olarak mes'ul olurlar. Usulsüz vediada, mudiin menfaati yanında müstevdiin de istifadesi bulunduğundan her nevi kusurundan mes'ul olması icabeder.

(23) René Demogue, *Revue trimestrielle de droit civil*, 1925, p. 139.

Mukavele hükümleri müstevdiin mes'uliyetini tahfif veya teşdit hususunda birtakım hükümler ihtiva edebilir. Bu suretle vediayı alan yeni birtakım ihtimamlarla mükellef kılınabileceği gibi, birtakım tehlikelerden dolayı mes'uliyeti bertaraf edilmiş olabilir. Meselâ mudi namına yapılan tediyeleri kabul etmek, esham ve tahvilâtta faiz ve temettü kuponlarının tahsili gibi mütemmim vecibeler vediayı alana yükletilebilir, veya müstevdiin her nevi tehlikeden ve mücbir sebepten mes'ul olması hakkında mukaveleye bir hüküm ilâve edilebilir. Ancak B.K. m. 99, fık. 1 mucibince hile ve ağır kusur halinde borçlunun mes'uliyetten iptidaen beraetini mutâzamın her şart bâtildir (24).

Müstevdiin vedianın kendisine teslimi hususunda bir dâva hakkı yoktur. Mudi onu teslim edip etmemekte tamamiyle serbesttir. Teslim etmezse müstevdi hiçbir borç altına girmez. Bu vaziyet Alman ve Fransız hukuklarında mevzuubahsolamaz. Zira teslim vedia akdinin bir unsurunu teşkil etmekte ve mukavelenin teşekkülü bakımından zarurî bulunmaktadır.

Vedia akdinde eğer bir vade kararlaştırılmışsa, bunun hitamından önce müstevdi vediayı iade edemez. Müstevdi, mudiin aksine olarak, tespit olunan vade ile bağlıdır. Ancak evvelden tahmin edilemeyen hâdiseler dolayısıyla akdin devamı vedia için tehlikeyi veya kendisi için zararı mucibolursa müddet bitmeden müstevdi vediaı iade edebilir (B.K. m. 467; İsviçre B.K. m. 476). Buna benzeyen fakat daha umumî mahiyette olan bir hüküm BGB, § 696, cümle II de bulunmaktadır. Müddet tâyin edilmemişse vediaı alan bunu her zaman iade edebilir.

Müstevdiin vecibeleri bakımından usulsüz vedia akdinin alelâde

(24) Bu keyfiyet Federal Mahkemenin bir kararında teyidedilmiş bulunmaktadır: 64, II, 355; Journal des tribunaux, 1939, I, p. 329. Mevzuubahis kararda bir bankanın kabul ettiği tasarruf mevduatının iadesinde vuku bulacak yanlışlıklar hususunda nizamnamesinde mevcut mes'uliyeti bertaraf şartının ağır kusur ve hilenin mevcudiyeti halinde muteber olmayacağı tasrih edilmiştir (Journal des trib. p. 332). Fransada Bordeaux mahkemesinin 28 haziran 1920 tarihli bir kararında (Sirey, 1921, 2, I), böyle bir mes'uliyetsizlik şartını, mudi vaziyetinde bulunan Devlete kabul ettiren ve buna güvenen umumî bir mağazanın sigorta yaptırmaması üzerine vukubulan hasar dolayısıyla, umumî mağazanın mes'uliyet altına girmediği kabul edilmiştir. Buna benzer diğer bir mahkeme kararında (16 décembre 1924, Tribunal de la Seine) mes'uliyetsizlik şartı muteber addedilmiştir. Fakat bu içtihadı kat'i addetmeğe imkân yoktur, buna muhalif birtakım kararlar da vardır (bu hususta bakınız: Gaudemet, revue trimestrielle, 1921, p. 737; Demogue, Revue trimestrielle, 1925, p. 382).

vedia akdiyle müşterek olan hükümleri bunlardan ibarettir. Şimdi farklı olan hükümleri tetkik edelim:

A. Usulsüz vedia akdinde mukavelenin mevzuunu teşkil eden misli eşyanın mülkiyeti teslimle müstevdie geçmektedir. Bunun neticesi olarak vediaı alan bunların üzerinde serbest olarak tasarruf edebilir, bunları kendi işlerinde kullanabilir, başkasına temlik veya terhin edebilir. Nefi ve hasar kendisine aittir.

Halbuki alelâde vediada vediaı alan mudiden mezuniyet almadıkça bunu kullanamaz. Buna muhalif hareket mes'uliyetini mucip olur (B.K. m. 465, fık. 2; İsviçre B.K. m. 474, fık. 2). Burada müstevdi tazminat mükellefiyetinin yanında tesadüfi halden dahi mesuldür. (Ancak kullanmamış olsa dahi bu zararın husule geleceğini ispat ederek mes'uliyetten kurtulabilir (aynı fıkranın ikinci cümlesi).

Alelâde vedia akdinde müstevdi vediaı aynen muhafaza etmekle mükelleftir. Burada mudi malik olarak kalmaktadır. Vediaı alan ise ancak fer'i zilyetliği iktisap ve bu suretle zilyetlik dâva haklarından istifade eder (Medeni Kanun, m. 894 ve müt.). Roma hukukunda ise müstevdi, kiracı, âriyet alan, intifa hakkı sahibi sadece vâziulyet (detentor) addolunurlar, ve pretörlerin zilyetlere tanımış oldukları himaye vasıtalarından, «Interdicta possessionis» lerdan istifade edemezlerdi. Bunlar, vâziulyetliklerinin haksız olarak ihlâl halinde, ancak actio iniurianum dâvasını ikame edebilirlerdi (25).

Usulsüz vediada ise mülkiyet müstevdie intikal etmektedir. Borçlar Kanununda, bu sarih olarak ifade edilmemiş, sadece nefi ve hasarın vediaı alana ait olduğu zikrolunmuştur. Bir şey üzerinde serbest olarak tasarruf edebilmek salâhiyeti, ve nefi ve hasarın aidiyeti mülkiyet hakkının başlıca hükümleri meyanında olduğundan usulsüz vediada mülkiyetin müstevdie intikali hususunda hiçbir şüphe mevcut değildir (26).

Mülkiyet müstevdie ne zaman intikal etmektedir? Bir fikre göre (27), mülkiyetin intikali için vedianın teslimi kâfi olmayıp aynı zamanda müstevdiin bunu, temellük etmesi lâzımdır. Bu temellük hâdisesi (Aneignung-appropriation) müstevdiin malik olmak hususundaki fiilleriyle anlaşılır, meselâ mevdu misli eşyayı kendi mümasil eşyasiyle karıştırması veya bunu kullanması hallerinde malik olmak

(25) R. Monier, tome 1, 4ème éd. 1943, p. 392. Roma hukukunda detentio'ya «possessio naturalis» (tabii zilyedlik) dahi denmektedir (bu hususta bakınız: Monier, op. cit., p. 387; R. Honig, s. 318 ve müt).

(26) Von Tuhr, p. 117, chiffre 2; Schöenberger, art. 481, No. 7.

(27) Hafner ve Fick bu kanaattadırlar. Bakınız: Fick, art. 481, No. 29-33.

arzusu tebeyyün eder. Bu telâkki tarzının ameli bakımından kıymeti teslimle temellük arasında mudiin mülkiyet hakkını ve bundan doğan istihkak talebi hakkını haiz olmasıdır. Nefi ve hasar bakımından bir fark yoktur, bu teslimle intikal etmektedir. Müstevdiin bu müddet zarfında iflâsı halinde bu düşünüş tarzı büyük bir ehemmiyet kazanır. Zira müstevdi istihkak dâvasıyla vediaı aynen istirdadebilir.

İştirak etmekte olduğumuz ve umumiyetle kabul edilmekte olan ikinci bir kanaata göre nefi ve hasar ile yani teslimle birlikte mülkiyet de intikal etmektedir. Bunu B.K. m. 472, fık. 1 den çıkarıyoruz. Esasen mülkiyetin intikalini temellük fiiline bağlamak pratik bakımdan müşkülât tevlideder. Çünkü müstevdiin bu husustaki arzunu, ve mülkiyeti ne zaman temellük ettiğini dışarıdan görüp teşhis ve tespit etmek güçtür.

Bununla beraber usulsüz vedia akdinin çerçevesine ithal olunabilecek bazı hallerde mülkiyetin ancak temellük fiiliyle intikal ettiği görülmektedir. Hakikat halde bu meselenin her hal ve vaziyette müşahas olarak tetkik edilmesi icabeder.

a) Müstevdiin, mudiin rızası olmadan, mevdu eşyayı kendi mümasil eşyasiyle karıştırmaları halinde mülkiyetin temellükle intikaline şahit oluruz. Federal Mahkemenin bir kararında (28), müstevdiin hakkı olmadığı halde, mevdu nakdi kendi parasıyla karıştırmaları halinde, bunları ayırdetmek ve ferden tâyin etmekteki müşkülât nazarı itibara alınarak, müstevdiin bunun mülkiyetini iktisabettiği ve mudiin istihkak dâvası hakkının sukut edip, ancak şahsi bir talep hakkının mevcut olduğuna hükmolunmuştur. Buna benzer bir hükme Fransada Toulouse mahkemesinin 27 nisan 1877 tarihli bir kararında (29) tesadüf ediyoruz. Bu kararda çalıştığı fabrikanın parasını evinde muhafaza eden bir veznedar, bunun çalınması halinde, hırsızlık onun zararına yapılmış farz olunmuştur.

b) Bazı müellifler usulsüz vedia akdinden «seçimlik usulsüz vedia» yı tefrik etmektedirler (30). Bu mefhum BGB, §700, fık. 1, cümle 2 de tanzim edilmiş bulunmaktadır. Burada, «mudi tevdi olu-

(28) Federal Mahkeme kararları, 47, (1921) II, 267.

(29) Sirey, 1878, 2, 100; R. Demogue, Revue trimestrielle de droit civil, 1925, p. 124.

(30) Bu terimi «altrenativ-irregulares Depot» karşılığı olarak kullanıyorum (Schönenberger, art. 481, No. 10; Oertmann, s. 1109). Buna «Wahlverwahrungsvertrag» (seçimlik vedia akdi) dahi denmektedir (Cosack ve Mitteis, s. 712-713).

nan misli eşyanın müstevdi tarafından istihlâkine müsaade etmişse, müstevdiin bunları temellük ettiği andan itibaren karz akdine ait hükümler tatbik olunur» denmektedir. Bilhassa kıymetli evrakın tevdiinde bahis mevzuu olan bu seçimlik usulsüz vedia akdinin birinci safhast alelâde vedia akdi mahiyetindedir. Müstevdiin haiz olduğu salâhiyete binaen bunu istihlâk etmesiyle usulsüz vedia akdi meydana gelir. Burada muntazam vedia akdinin gayrimuntazam vediaya tahavvülü ve dolayısıyla mülkiyetin müstevdie intikali için teslim kâfi değildir, ayrıca temellük fiili aranmaktadır. Müstevdi, mevdu eşyayı istihlâk ve dolayısıyla temellük hususunda bir seçim hakkını haizdir. Bu hakkı serbest olarak kullanabilir.

c) Bu bakımdan alâka çekici bir mesele de tasarruf kumbaralarına atılan paraların mülkiyetinin intikalinde görülür. Müşterilere verilen kumbaraların mülkiyeti bankaya aittir. Bunun anahtarı yalnız bankada bulunduğundan mudi kumbaraya attığı paralar üzerinde tasarruf etmek hakkını kaybetmektedir. Fakat bu keyfiyet mülkiyetin bankaya intikali için bir sebep teşkil etmez. Medenî Kanunumuzda kabul olunan umumî prensibe göre menkullerde mülkiyetin intikali için zilyetliğin devri lâzımgelmektedir. Diğer taraftan mülkiyetin bankaya geçmesiyle hasar da ona ait olur. Halbuki böyle bir vaziyette kumbaranın muhtevasını tespit etmek imkânsızdır. Bu hususta mudiin sözlerine inanmaktan başka çare yoktur. Banka ise buna mecbur değildir. Nerede kaldı ki birçok hallerde mudi dahi kumbarada bulunan paranın miktarını bilmez. Bu sebeplerden dolayı kumbaralara atılan paraların mülkiyeti, bunların banka tarafından açılması ve muhteviyatlarının alınarak mudie bir tasarruf cüzdanı verilmesiyle intikal eder (31).

d) Alelâde vedia ile usulsüz vedia akitleri arasında Alman hukukunda meydana gelmiş olan diğer bir vedia şekli «Sammeldepot veya Vermengungsdepot» (müşterek vedia) dır. Alelâde vedia müstevdi tevdi olunan şeyi, mudi hesabına, aynen muhafaza ile mükellef olduğu halde, Sammeldepot'da muhtelif mudilere ait aynı cinsten (Gattung) olan bütün parçalar bir araya getirilir, ve tamamı birlikte ve fakat müstevdiin mümasil eşyasından tefrik olunarak muhafaza olunur (als Gesondertes Ganz). Bu vedia şeklinin umumî vediaadan ayrıldığı nokta aynen iade borcunun tadil edilmiş olmasıdır. Bilhassa kıymetli evrakın tevdiinde bahis mevzuu olan Sammeldepot'âa, münferit vediaanın aksine olarak (Sonderdepot), her mudie

(31) Oster, p. 113-114.

ait eşya münferit olarak muhafaza olunmaz, neveleri tefrik edilerek aynı cinsten olan bütün kıymetler birleştirilerek bir küll halinde (Gesamtgut) muhafaza olunur. Binaenaleyh bunların numaralarıyla aynen saklanmaları mümkün değildir. Bu sebepten piyangolu tahvilâta bu vedia şekline rağbet edilmez. Müsterek vediaanın (Sammeldepot) usulsüz vediaadan ayrıldığı nokta müstevdiin tevdi olunan eşyanın maliki olamamasıdır. Zira burada vediaayı alan bunu kendi eşyasıyla karıştıramaz. Ancak muhtelif mudilerin aynı nevi ve vasıftaki eşyası birbirine karıştırılmaktadır. Ve her mudi birbirine karışmış olan aynı cinsten eşya topluluğu üzerinden, tevdi etmiş olduğu miktarın iadesini isteyebilir. Burada mudiler arasında müsterek mülkiyet hakkı mevcut olup herbirinin iadeye mütaallik aynı birer talep hakları vardır. Sammeldepot'da mülkiyet hakkının müstevdie intikal etmemesi dolayısıyla daha ziyade alelâde vediaya yaklaşan bir vaziyet vardır, ve bu vedia şekli müsterek mülkiyet vaziyeti müstesna umumî vedia hükümlerine tâbidir.

Sammeldepot Borçlar Kanunumuzda ardiye mukavelesi kısmında madde 475, fık. 2 (İsviçre B.K. m. 484, ftk. 2) de tanzim olunmuştur.

B. Usulsüz vedia akdinde müstevdi tevdi olunan eşya üzerinde tasarruf etmek salâhiyetini haiz olduğundan bu mukavele dolayısıyla tevdi olunan eşyayı kendi işlerinde kullanarak istifade etmektedir. Bu sebepten ekseri hallerde vediaayı alan mudie faiz şeklinde bir ücret ödemek borcu altına girmektedir. Bu vaziyet bilhassa kredi müesseselerine yapılan tevdiatta kendini gösterir. Bankalar kendilerine tevdi olunan sermayeleri ticarî işlerinde kullanırlar. Bunun mukabilinde ücret tediye etmeleri gayet tabiidir. Bu şekilde kendilerine birçok sermayeler celbederek muamelelerinin çevresini genişletmek isterler.

Alelâde vedia akdi ise ya meccanî olmakta veya mudi müstevdiin gösterdiği muhafaza ve ihtimam külfetinin bedelini vermek borcu altına girmektedir. Vediaayı alanın bunu kullanmak ve bundan faydalanmak ihtimali bulunmadığından mudie bir ücret vermesi mevzuubahsolmaz.

C. Vediaayı alan bunu tâyin edilen müddetin hitamında veya mudiin talebinde iade ile mükelleftir. Bu hususta bir müddet kararlaştırılmış olsa bile mudi bununla bağlı değildir, her zaman bunu geri alabilmek hakkını haizdir. Alelâde vediaada vediaayı veren malik olarak kaldığından müstevdi bunu aynen iade etmekle mükelleftir. Bunun iadesi hususunda mudiin iki nevi talep hakkı vardır: ilk olarak vedia akdinden (borç münasebetinden) doğan alacak hakkına binaen bu-

nun iadesine mütaallik nisbî bir hakkı ve şahsî bir talep hakkını haizdir. İkinci olarak mudi eğer aynı zamanda malik ise, mülkiyet hakkına müstenit mutlak bir hakkı vardır.

Umumî vediada, hilâfına mukavele yoksa, müstevdiin semereleri de iade etmesi icabeder (B.K. m. 466, fık. 1; İsviçre B.K. m. 475, fık. 2; Code Civil Français, art. 1936). Vediayı alan bu iade borcunu ifa etmezse kusurlu farzolunur ve ancak aksini ispat ederek mes'uliyetten kurtulabilir.

Usulsüz vediada müstevdi mülkiyet hakkını iktisabettiğinden vedianın aynen iadesi prensibinin mühim bir istisnasına rastlıyoruz. Vediayı alan bunu kullanmak, istihlâk etmek, umumî bir ifade ile bunun üzerinde serbest olarak tasarruf etmek salâhiyetini haiz olduğundan tevdi olunan eşyanın mümasilini iade edebilir. Semerelerin iadesine lüzum yoktur. Müstevdiin malik olmasının neticesi olarak (B.K. m. 472, fık. 1) mucibince nefi ve hasar ona aittir. Bunun diğer mühim bir neticesi de mudiin vedianın iadesine mütaallik aynı talep hakkının (istihkak dâvası hakkı) sukut etmesidir. Filhakika vediayı veren burada ancak şahsî ve nisbî bir talep hakkı vardır. Bu hak yalnız müstevdie karşı dermeyan olunabilir. Mudiin üçüncü şahıslara müracaat hakkı yoktur. Müstevdiin vediayı muhafaza edilmek üzere üçüncü bir şahsa tevdi halinde, aradaki hukukî münasebet alelâde vedia akdi ise (32) ve mudi aynı zamanda malik bulunuyorsa mülkiyet hakkına istinaden istihkak dâvasıyla doğrudan doğruya üçüncü şahsa müracaat edebilir. Fakat mudi malik değilse, veya aradaki hukukî münasebet usulsüz vedia ise bu takdirde vediayı veren ancak bir alacak hakkını ve bundan mütevellit şahsî bir talep hakkını haiz olup borçlar hukukundaki umumî esaslara binaen üçüncü şahsa karşı bir hak talebedemez. Alman hukukunda ise borçlunun mevzu bahis şeyin zilyetliğini üçüncü şahsa devretmesi halinde BGB, § 556 mucire, § 604, fık. 4 âriyet verene, doğrudan doğruya bu üçüncü şahsa müracaat hakkını tanımakta, ve icar ve âriyet akitlerindeki bu hükümler iade borcu doğuran bütün mukavelelere teşmil olunmaktadır.

İsviçre-Türk hukuklarında bu hususta icar ve vekâlet akitlerinde

(32) Vedia akdi itimada müstenit bir akit olduğundan müstevdiin şahsının büyük ehemmiyeti vardır. Bu sebepten vediayı alan alelâde vediada, bunun muhafazasını, zaruret bulunmadıkça veya mudiin sarîh veya zımnî müsaadesi olmadan üçüncü şahsa bırakamaz. İkinci müstevdie tevdiye cevaz verilen hallerde, bunun kusurundan birinci müstevdi mes'ul olur. Mukavelede aksinin kararlaştırılması, veya üçüncü şahsı mudiî nbizzat seçmesi halinde bu hüküm cereyan etmez (Planiol-Ripert-Savatier, *Traité pratique*, tome 11, p. 472).

sarahat mevcuttur. İcar akdinde mucirin, me'curun^{*} mukavele hükümlerine uygun olarak kullanılması hususunda ikinci müstecire (müstecirin müstecirine) karşı müracaat hakkı vardır (B.K. m. 259, III; İsviçre B.K. m. 264, III). Vekâlet akdinde de vekilin salâhiyeti haricinde başkasını tevkil etmesi halinde, vekilin kendi yerine ikame ettiği şahsa karşı haiz olduğu bütün hakları, müekkil o şahsa karşı dermeyan edebilir (B.K. m. 391, II; İsviçre B.K. m. 399, II).

Bu iki hal borç münasebetinin ve bunlardan doğan talep haklarının nisbiliği prensibinin mühim birer istisnasını teşkil etmektedir. Von Tuhr, icar akdindeki bu hükmün, Alman hukukunda hâkim olan kanaata uygun olarak, iade borcu doğuran bütün mukavelelere teşmili fikrindedir (33). Vedia ve usulsüz vedia akitlerine ait kanunun hükümlerinde bu hususta bir sarahat mevcut olmadığından borç münasebetinin ancak taraflar hakkında hüküm ifade etmesine mütaallik umumî hüküm cari olmak icabeder (34).

Mudiin, usulsüz vediada, iadeye mütaallik sadece bir alacak hakkını ve bundan doğan şahsî bir talep hakkını haiz olmasının diğer mühim bir neticesini müstevdiin iflâsı halinde görürüz. Alelâde vediada, vediayı alanın iflâsında, mudi mülkiyet hakkına dayanarak vediayı aynen istirdadedebilir. Halbuki usulsüz vediada mudi mülkiyet hakkını kaybetmiş olduğundan diğer alacaklılarla birlikte masay dâhil olur. Bunu Temyiz Mahkemesi Ticaret Dairesi, esas 43/2027, karar 896 sayılı ve 7/4/1944 tarihli kararında, sarîh olarak ifade etmektedir (35). Mezkûr karara esas teşkil eden dâvada müddei teşekkül halinde olan ve imtiyaz şartlarından olan 15000 lirayı teminat olarak dâva edilen bankaya tevdi etmiş olan bir Türk anonim şirkettir. Bu tevdi keyfiyeti bankanın İktisat Vekâletine 21/11/1928 de yazmış olduğu, makbuz mahiyetinde bir mektupla tevsik olunmuş, ve İktisat Vekâletinin 12/10/1932 tarihli mektubiyle şirkete, diğer teminat gösterilmiş olması dolayısıyla, makbuz iade olunmuştur. Bankanın iflâs vaziyetine düşmesi üzerine mezkûr meblâğın konkordato vesilesiyle garameye ithaline vesair surette tenkisine ait istihsal olunan herhangi

(33) Von Tuhr, p. 116.

(34) Schönerberger (ad. art. 475, No. 14); Esat Arsebük (cilt I, s. 115); Fritz Autenrieth-Gander bu kanaattadırlar.

(35) Yüksek Temyiz Mahkememizin bu kararı, Adliye Dergisi (Ceridesi) 1944 senesi ağustos sayısı, Temyiz Kararları kısmı, s. 204-205 te intişar etmiştir. Kararda usulsüz vedia olarak tavsif edilmiş olan hukukî muamele, bir sehiv eseri olarak (B.K. m. 482) hükmüne tâbi kılınmıştır. Kararın iki yerinde tesadüf olunan bu yanlışın (B.K. m. 472) olarak tashihi lâzımdır.

bir kararın iptali istenmiştir. Asliye mahkemesi dâvacının bankada cari hesabının bulunmasına rağmen, 15000 liranın teminat olarak alınmış olması sebebiyle bunun garameye ithalinin caiz olamayacağına ve bu miktarın mudie iadesine karar vermiştir.

Yüksek Temyiz Mahkememiz ise vermiş olduğu kararda 15000 liranın bankaya tevdi muamelesini usulsüz vedia olarak tavsif etmiştir. Mucip sebep olarak, «dâva olunan 15000 lira her ne kadar şirketin bankadaki mebaliginden tefrik ve tevkif edilmişse de bu paralar bir zarf içine vaz'olunmuş ve mühürlenmiş ve bu suretle bankanın kasasındaki diğer paralardan maddeten ayrılmış olmamasına ve başka bir suretle de bunlar üzerinde aynı bir hak muhafaza edilmemiş olmasından dolayı kanunen muntazam vedia telâkki olunamaz. Dâvacının bu meblâğ üzerinde aynı bir hakkı kalmayıp banka, nefi ve hasarı kendisine ait olmak üzere, bunu dilediği gibi kullanabilir. Müdiin müstevdi bankaya karşı ancak bu paraların misline taallük eden şahsî bir alacak hakkı mevcuttur. Şu halde usulsüz tevdi netice itibariyle hükmen karzdan hemen hemen farksız olmasına göre bankaya bu usulsüz tevdi yapmış olan müddeinin âdi mukrizler gibi konkordato şartlarına ve nispetine tâbi tutulması icabetmekte olduğu» söylenmektedir. Meselede mezkûr meblâğın garameye ithal edilip edilmemesi Temyiz Mahkememizin kararında işaret ettiği veçhile, tevdi muamelesinin muntazam vedia veya usulsüz vedia mahiyetini haiz olmasına bağlıdır. İktisat Vekâletinin 12/10/1932 de yazdığı mektupta teminatı itlak etmesi üzerine bu paranın aynen muhafazasına ihtiyaç kalmamıştır. Diğer taraftan Borçlar Kanunumuzun 472 nci maddesinin ikinci fıkrası mucibince açık olarak nakit tevdi muamelesinde usulsüz tevdi akdi mevcut farzolunur. Burada bir karine mevcuttur ki aksini iddia eden (meselede mudie) bunu ispat etmekle mükelleftir. Binaenaleyh dâvada mudiein, bankaya yatırmış olduğu paranın banka tarafından aynen muhafaza edilmesi icabettiğini ve bunu kararlaştırdıklarını ispat etmesi lâzımdır. Bu ise ispat olunamadığından Temyiz Mahkememizin kararında bu bakımdan isabet vardır. Fakat diğer taraftan mudileri bu gibi vaziyetler karşısında himaye etmek, ve tevdi ettikleri meblâğı geri alabilmeleri hususunda çıkacak müşkülleri, müstevdiin iflâsı halinde olduğu gibi, önlemek lâzımdır. Bunun için mudileri himaye etmek zımında vedianın iadesine mütaallik alacak haklarını imtiyazlı alacak addetmek teklifinde bulunanlar vardır. Esasen Roma hukukunda böyle bir esas kabul olunmuştu. İsviçrede 1934 tarihli bankalar ve tasarruf sandıklarına ait kanunda (art.

15/6) iflâs halinde böyle bir imtiyazlı hak (Konkursvorrecht) tanınmıştır (36).

Bizde 2999 sayılı Bankalar Kanununun 29 uncu maddesinde, «tasarruf mevduatı sahipleri mevduatlarının yüzde kırkına müsavi bir miktar için bu mevduatı kabul etmiş olan bankanın aktifinde mevcut bütün kıymetler üzerinde imtiyazlı alacaktır. İflâs vukuunda tasarruf mevduatının imtiyazlı kısmı tasfiye neticesi beklenmeksizin sahiplerine tediye olunur» denerek böyle bir imtiyazlı alacak kısmen kabul edilmiştir.

İade borcu bakımından tetkik edilmesi icabeden bir mesele de şudur: muayyen bir miktar kâğıt paranın veya esham ve tahvilâtın tevdiinde, bunlar müstevdi tarafından iadesi lâzımgeldiği anda kıymetlerini tamamiyle kaybederlerse, müdiin bunların istirdadına mütaallik hakkı sukut eder mi? Bu mevzuda Seine Ticaret Mahkemesinin 25 Mayıs 1925 tarihli kararı (37) müstevdi iade borcundan kurtarmaktadır. Bir Fransız bankasının Rusyadaki şubelerinden birine ihtilâlden evvel tevdi olunan rubleler, ihtilâl dolayısıyla çıkan karışıklık esnasında, bankanın kuvvet zoru ile işgali üzerine musadere ediliyor ve Rus Devlet Bankasının hesabına geçiriliyor. Rusyadan kaçan müdi, bankanın Paristeki merkezinden, tevdi etmiş olduğu rublelerin iadesini istiyor. Seine Ticaret Mahkemesi başlıca iki delil ileri sürerek bu talebi reddediyor. Birincisi, «bankanın kuvvet zoru ile işgalinin ve paraların musadere edilmesinin bir mücbir sebep teşkil etmesidir. Halbuki mücbir sebep, art. 1929 mucibince ancak alelade vadiada müstevdi iade borcundan vabeste kılabilir. Bu hüküm gerek usulsüz vadiaya gerek karz âkline kabili tatbik değildir. Kararda zikredilen ikinci delil ise, haklı görünmektedir. Bu da mevzu bahis paraların o zamandan beri kıymetlerini tamamiyle kaybetmiş olmaları ve misli eşya mahiyetini zayi etmiş olmalarıdır. Binaenaleyh banka aldığı aynı vasıfta iade etmek imkânsızlığındadır, zira burada şu kadar ağırlıkta bir kâğıt borcunun mevcut olduğu iddiasını ileri sürmekte hiçbir mâna yoktur» (38).

Buna yakın bir mesele de diğer bir Fransız mahkemesinin kararında bahis mevzuu olmuştur. Yabancı bir Devlet parasının tevdiinde bunun iade mahallinde cari nakde tahvil olunarak geri veril-

(36) Schönerberger, art. 481, No. 22; Lambelet, p. 49; Girard, p. 530, not 1.

(37) Dalloz hebdomadaire, 1925, p. 442.

(38) René Demogue, Revue trimestrielle de droit civil, 1926, p. 174.

mesi kabil midir? Buna Paris istinaf Mahkemesi 22 ikinciteşrin 1924 tarihli kararında ve aynı meseleye dair Fransız Temyiz Mahkemesi 11 haziran 1929 tarihinde müspet olarak cevap vermişlerdir (39). Davanın mevzuunu teşkil eden hâdise şudur: Zorukzoğlu isminde bir Yunanlı, işgal altında bulunan İzmirde (1922 de) icrayı faaliyet eden bir Fransız bankasına (Banque Française des Pays d'Orient) Türk lirası olarak para yatırıyor. Türk ordusunun İzmir istirdadı üzerine kaçan Zorukzoğlu sonradan bankanın Paristeki merkezinden parasının iadesini talebediyor. Diğer taraftan banka İzmirin istirdadı üzerine bütün nakdini vesair kıymetli eşyasını bir Fransız gemisine naklederek kurtarıyor. Paris mahkemesi mevdu parayı bütün bu müddet esnasında elinde bulunduran ve bundan istifade eden bankayı tevdi anından itibaren yüzde 4 faizle Türk lirası olaark veya tediye gününde bunun karşılığı olan miktarda Fransız frangı olarak iadesine hükmediyor. Bu karar Fransız Medenî Kanunu (art. 1895) in tatbikatındandır. Bu maddenin ikinci fıkrasında, «karz akdinde borçlu ikraz edilmiş olan muayyen miktardaki meblâğı iade anında muteber ve cari olan nakitle tediye eder» denmektedir. Usulsüz vediada ise bunun kabulü müşküldür. Zira müstevdi tevdi olunan misli eşyayı, aynı miktarda, aynı cins ve vasıfta iade ile mükellef bulunmaktadır.

Vedanın iadesi borcu bakımından aşağıdaki noktalar ehemmiyeti haizdir:

a) Vedia esas itibariyle mudie iade olunmak lâzımdır. Vedia kabulünü meslekî faaliyet olarak icra eden müstevdi birçok kimselerle vedia ve usulsüz vedia münasebetiyle bağlı bulunabileceğinden, mevdu eşyanın iadesini bir vesikanın ibrazına tâbi kılabilir. Bu hallerde mudie bir makbuz veya diğer bir vesika verilir. Bankalar ve tasarruf sandıkları tarafından verilen tasarruf cüzdanları bu neviden bir vesika mahiyetindedir. Bunlar umumiyetle nama muharrerdirler, ve tasarruf mevduatı ancak mudie iade edilmek lâzımdır. Bunun için bankalar umumiyetle mevduat kabul ederlerken tasarruf cüzdanı verilmesini kâfi görmiyerek, aynı zamanda mudinin imzasını alırlar. Mevduat sahibi bunu geri almak istediği zaman tekrar imzası aranır, ve tevdi esnasında alınmış olan imza ile karşılaştırılır. Bu suretle banka herhangi bir yanlışlık veya sahtekârlığın önüne geçmeğe çalışır. Zira imzanın taklidedilerek mevduatın başkası tarafından çekilmesi halin-

(39) Bakınız: Paris İstinaf Mahkemesinin kararı hakkında: Dalloz hebdomadaire, 1925, p. 48; René Demogue, Revue trimestrielle de droit civil, 1925, p. 124; Fransız Temyiz Mahkemesinin kararı için, Sirey, 1929, I, p. 372.

de bankanın mes'ul olması icabeder. Bununla beraber bankalar evvelden tespit etmiş oldukları nizamname ve umumî şartnameleriyle, mevduatın geri çekilmesinde kendilerini tahkik külfetinden ve dolayısıyla mes'uliyetten kurtaracak bir şartı mudilere kabul ettirmekte ve bunu tasarruf cüzdanının kapağına dercetmektedirler. Binaenaleyh tasarruf cüzdanları nama yazılı olmakla beraber, tediye esasında banka hâmile tediye ile borcunu ifa etmiş olmaktadır (40). Fakat banka hâmilin zilyetliğini tahkik salâhiyetini haizdir, ve şüphe ettiği halde bunu yapmağa mecburdur. Zira kendisini mes'uliyetten kurtaracak olan böyle bir şart Borçlar Kanunu madde 99. fık. 1 mucibince ağır kusur ve hile halinde muteber değildir. Federal Mahkemenin vermiş olduğu bir karar (41) bu mevzuda güzel bir misal teşkil etmektedir. Dâvaya mevzu teşkil eden ihtilâf şudur: Widmer isiminde birisi Zürich Kanton Bankasında bir tasarruf hesabı açıyor, ve bir tasarruf cüzdanı alıyor. Mumaileyhin işlerini görmekte olan Bayan Zürcher, Widmer'in imzasını ihtiva eden bir salâhiyetname ile tasarruf defterini ibraz ediyor ve mevcut bütün parayı çekiyor. Sonradan salâhiyetnamenin ve içindeki imzanın sahte olduğu anlaşılıyor. Widmer bundan bankayı mes'ul tutarak, tevdi etmiş olduğu meblâğın faiziyle birlikte iadesini istiyor. Dâvacının bu iddiası evvelâ kanton mahkemesi tarafından, sonra da Federal Mahkeme tarafından aşağıdaki mucip sebeplerle reddolunuyor:

a) Tasarruf sandıkları nizamnamesinin 6 ncı maddesine göre veditanın iadesi banka tarafından verilmiş olan vesikanın ibrazı üzerine vuku bulur.

b) Aynı madde hükmü mucibince, banka bu hususta hiçbir mesuliyet altına girmeksizin, tevdi esnasında verilmiş imza ile istirdat için verilen imzayı karşılaştırır. Bu madde hükmü tasarruf defterinin kapağına dercolunmuş bulunmaktadır. Bir vesikayı imza ederek bir irade beyanında bulunmak isteyen kimse bunun muhtevasına dikkat etmese bile, bununla bağlanır. Meğer ki diğer tarafın bu metne uygun olarak taahhüt altına girmek istemediğini bilmiş veya bilecek vaziyette ola.

c) Nizamnamenin mezkûr 6 ncı maddesi hükmüne göre banka-

(40) Profesör Hirs, bu nevi senetlere «alternatif hâmile muharrer senet» namını vermektedir (cilt III, s. 44). Bunların hukukî mahiyetine ait tafsilât hakkında bakınız: Lambelet, p. 50 et sv.; Oster, p. 131 et sv.; Coigny, p. 106 et sv.; Siegmund, s. 145 ff.

(41) Federal Mahkeme kararları, 64, II, 355, (Journal des tribunax, 1939, I, p. 329).

nın imzaları karşılaştırarak bunların hakikiliğini, mes'uliyet altına girmeksizin, araştırması icabetmektedir. Banka ağır bir kusuru bulunmamak şartıyla (Borçlar Kanunu, m. 100, fık. 1; Türk B.K. m. 99) defter hâmiline ve salâhiyetnameyi haiz olan şahsa iade eder. Banka bu hususta ağır bir kusur ika etmemiştir, zira sahte imzanın hakikisine çok benzemekte olduğu Federal Mahkeme tarafından tespit olunmuştur.

d) Bayan Zürcher tasarruf defterinin zilyetliğini haiz oldukça, tasarruf sandıkları nizamnamesinin 12 ve 13 üncü maddeleri mucibince (bu hüküm cüzdanın kapak sahifesinde yazılı bulunmaktadır), banka hiçbir muamele yapmadan talebedilen tediyei yapmak hakkını haiz olup hâmilin zilyetliğinin meşruiyetini tahkik etmekle mükellef değildir.

Federal Mahkemenin bu kararında bahis mevzuu edilen, ve ilk tevdiatta mudie verilen tasarruf cüzdanları ilk olarak alacağı tespite yararlar. Bu bakımdan bir ispat vasıtasıdırlar. İkinci olarak bu tevdiat üzerinde yapılacak herhangi bir muamele, gerek yeni tevdiat ve gerek istirdat için cüzdanın ibrazı icabeder (42).

Vedianın mudie iadesi esasına aşağıdaki hallerde riayet olunmaz:

1. Mudiin ölümü halinde vedia mirasçılara iade olunur.
2. Başkası lehine yapılan tevdiatta iade bu üçüncü şahsa yapılır. Kaideten bir hukukî muamele taraflar arasında hüküm doğurur. Fakat bazı hallerde üçüncü şahısların da mukavele hükümlerinden istifadesi kararlaştırılabilir. Üçüncü şahsın borçluya karşı talep hakkını haiz olup olmamasına göre, Alman hukuk nazariyatında bir tefrik yapılmaktadır (43). Böyle bir mukavele ile üçüncü şahsın bor-

(42) Siegmund'un naklettiği, 26 haziran 1885 tarihli Alman Temyiz Mahkemesinin (Reichsgericht) bir kararında tasarruf cüzdanları «Ausweis-und Einlösungs (Legitimation-und Präsentations) Papier» yani bir ispat ve tediye vesikası olarak tavsif olunmuştur (s. 145). Federal Mahkeme de bir kararında (33 -1907- I, 677) bunu bir ispat vesikası addetmiştir.

(43) Alman hukukunda başkası lehine yapılan mukavele yalnız âkide bir alacak hakkı veriyorsa «ermächtiger Vertrag zu Gunsten Dritter» (başkası lehine nâkis akit) den bahsolunur. Burada akdin lehine yapıldığı şahsın borçluya karşı bir alacak ve talep hakkı yoktur. Bunun aksine olarak üçüncü şahsın bir alacak hakkı, ve mukavelenin ifasını borçludan talebetmek hakkını iktisabettiği hallerde «berechtigender Vertrag zu Gunsten Dritter» başkası lehine tam akit mevcuttur (BGB, § 328 ve müt.). Bu neviden herhangi bir muamele nin başkası lehine tam akit veya nâkis akit teşkil etmesi ilk olarak mukaveledeki sarahate bağlıdır. Eğer mukavelede böyle bir sarahat mevcut değilse,

cun ifasını istemek hakkını iktisabetmesi, B.K. m. 111, fık. 2 mucibince iki tarafın niyetine, veya örf ve âdete muvafıkça, mümkün olmaktadır. Başkası lehine tevdiatın tatbikatta misaline ana ve babanın çocukları namına yaptıkları tevdiatta rastlanır. Bu hususta müdiin maksadına ve takibettiği gayeye bakmak icabeder. Eğer ana baba haiz oldukları velâyet hakkı dolayısıyla çocuğun mallarını idare ederlerken elde ettikleri parayı tevdi etmişlerse bu takdirde çocuk alacak hakkını iktisabeder. Aksi takdirde baba alacaklılarından para kaçırmak için böyle bir muameleye tevessül etmişse tevdiat kendi namına yapılmış farz olunur. Bu takdirde çocuk müstevdie karşı bir talep hakkını haiz olmayıp, ancak kendisine yapılan ifayı kabul edebilir.

3. Vedia üzerinde haciz yapılır, veya istihkak dâvası açılırsa bu takdirde müstevdi bunu mudie iade edemez (B.K. m. 470; İsviçre B. K. m. 479). Vazifesi vaziyetten mudii haberdar etmektir. Haciz kalkmadan veya istihkak dâvası neticelenmeden müstevdi bunu kimseye veremez. Dâva açılmadan yapılan istihkak talebi bu neticeyi doğurmaz. Bu mesele Fransız Medeni Kanunu (art. 1938 ve 1946) da tanzim edilmiştir.

b) Hususî kanunlarda hilâfına bir hüküm mevcut değilse iadeye mütaallik şahsî talep hakkı on senelik müruru zamana tâbidir (B. K. m. 125; İsviçre B.K. m. 127). Alman ve Fransız hukuklarında ise bu hususta 30 senelik müruru zaman müddeti caridir (BGB, § 195; Code Civil, art. 2262).

Mevduat faizlerinden doğan alacaklar ise 5 senelik müruru zamana tâbidir (B.K. m. 126, No. 1; İsviçre B.K. m. 128, No. 1; Code Civil Français, m. 2277, fık. 2). BGB de bu hususta 4 senelik müruru zaman müddeti caridir (§ 197).

Vedianın iadesine mütaallik şahsi talep hakkı üzerinde bu müruru zaman müddetleri cereyan ettiği halde, alelâde vediada müdiin malik olması halinde dermeyan edebileceği istihkak talebi hakkı üzerinde müruru zaman cereyan etmez (Federal Mahkeme kararları, 48, II, 43; Journal des tribunaux, 1922, I, p. 354).

Bankalara yatırılan kıymetler bu müddet zarfında aranmazsa Fransada 1920 tarihli bir kanunla (art. 111) bunlar Devlete intikal

BGB, § 328, fık. 2 de, «hal ve vaziyetin icabına ve bilhassa mukavelenin takibettiği gayeye göre üçüncü şahsın hak iktisabetmesine ve bu hakkın derhal veya bazı şartlar altında doğmasına, karar vermek icabettiği» tasrih olunmuştur (bu hususta bakınız: Oster, p. 100 et sv.).

etmektedir (44). Bizde Bankalar Kanununun 41 inci maddesindeki hükme göre, «on sene geçtiği halde sahipleri tarafından aranmamış olan veya muamele görmemiş olan mevduat banka ve müesseseler tarafından Cumhuriyet Merkez Bankasına tevdi olunur. Cumhuriyet Merkez Bankasına tevdi olunacak bu nevi haklar mezkûr banka tarafından tevdi tarihinden itibaren iki sene müddetle muhafaza ve bu müddet zarfında her sene başı sahipleri namına tebligat yapılarak ve gazetelerle ilân olunarak sahip veya vârislerinin bankaya müracaatları bildirilir. İki sene sonunda sahip veya vârisi çıkmıyan mevduat, emanet ve cari hesap alacakları Devlete intikal eder».

V. Herhangi bir muamelede karz veya usulsüz vedia bulunduğunu tespit etmek çok mühim ve aynı zamanda müşküldür.

Bu tefrik büyük bir ehemmiyeti haizdir, zira usulsüz vedia umumî vedia akdinin bir nev'ini teşkil ettiğinden büyük bir kısmı itibariyle onun hükümlerine tâbidir. Hattâ bu hususta karz hükümlerinin tatbik olunduğu Alman hukukunda dahi usulsüz vedia umumî vediaanın izlerini taşımaktadır.

Diğer taraftan bu tefrik müşküldür, zira bu iki muamele ile hâsil olan vaziyet büyük bir benzerlik arz etmektedir. Filhakika gerek usulsüz vedia ve gerek ödünç akdinde borçlu kendisine teslim edilmiş olan muayyen miktarda misli eşyanın mülkiyetini iktisabetmekte, bunlar üzerinde serbestçe tasarruf etmek salâhiyetini haiz bulunmakta, nefi ve hasar kendisine ait olmakta, ve nihayet aynı miktar ve vasıfta mümasil eşyadan iade borcu altına girmektedir. Bu iki müessesenin tefriki hususunda bilhassa tatbikatta görülen büyük müşkülâtı önlemek gayesiyle BGB usulsüz vedia hakkında ödünç akdi hükümlerinin tatbikını kabul etmiş, ve bu suretle bu husustaki pratiği kolaylaştırmak gayesini götmüştür. Fransız Medenî Kanununda usulsüz vediaya ait herhangi bir hüküm mevcut olmadığından Colin ve Capitant, Josserand gibi bazı müelliflerin bu iki hukukî münasebeti birleştirmek istediklerini izah etmiştim (bk. s. 191).

İsviçre-Türk hukuklarında karz ile usulsüz vedia arasında zikredeceğimiz aşağıdaki farklar bu iki muamelenin tefrikındaki lüzum ve ehemmiyeti izaha kâfidir:

1. Usulsüz vedia da bir vâde tâyin edilmiş olsa bile mudi her zaman bunun iadesini isteyebilir (B.K. m. 466; İsviçre B.K. m. 475; BGB, § 695). Karzda ise ödünç veren kararlaştırılan vâde ile bağlıdır. Hiçbir müddet tâyin olunmamışsa, borcun muacceliyet kesbet-

mesi için, B.K. m. 312 (İsviçre B.K. m. 318) deki altı haftalık müddet, ilk talepten itibaren, cereyan eder. Ödünç akdinde bir vâde bulunmaması halinde, BGB, § 609 da mevcut bir ve üç aylık müddetler Alman hukukunda dahi usulsüz vedia hakkında kabili tatbik değildir.

2. Usulsüz vedia, hilâfına mukavele yapılmadıkça, mudiin faiz talebetmeğe hakkı yoktur. Karzda ise aksidir (B.K. m. 307; İsviçre B.K. m. 311).

3. Müstevdi tevdi olunan şeyi vedia mahallinde iadeye borçludur. Bu bir aranacak borçtur (Hohlschuld-dette quérable; B.K. m. 468; İsviçre B.K. m. 477; BGB, § 697). Ödünç akdinde ise bu hususta B.K. m. 73, No. 1 (İsviçre B.K. m. 74, No. 1) deki umumî hüküm mucibince borç alacaklının mukim olduğu yerde ödenir (Bringschuld-dette portable).

4. Müstevdi mudiin diğer borçlarına karşı vedianın mevzuunu teşkil eden şey üzerinde takas dermeyan edemez (B.K. m. 123, No. 1; İsviçre B.K. m. 125, No. 1; Code Civil Français, art 1293, No. 2) ve (Federal Mahkeme kararları, 45 (1919) III, s. 249; 21 (1895) II, s. 1170).

5. Birlikte vedia kabul edenlerin mes'uliyeti müteselsildir (B.K. m. 469; İsviçre B.K. m. 478). Ödünç alanların taaddüdü halinde ise mes'uliyet müteselsil değildir (45).

Görülüyor ki herhangi bir muameleyi bu iki mukaveleden biriyle tavsif etmenin bunlara tatbik olunacak hukuk kaideleri bakımından ehemmiyeti büyüktür. Bu itibarla bu iki akdin mahiyetleri icabı haiz oldukları farkı tespit etmek icabetmektedir. Bu da bilhassa tatbikatta müşkülât arzeder. Çünkü bunları ayıracak en mühim ve bariz fark sübjektif bir mahiyette olup tarafların takibettikleri maksat ve iktisadî gayede tecelli etmektedir.

Usulsüz vedia, esas itibariyle mudiin menfaati hâkim olup, mukavelenin başlıca sebep ve gayesini tevdi olunan misli eşyanın muhafazası teşkil eder. Müstevdiin bunların üzerinde tasarruf ederek

(45) Usulsüz vedia ile karz arasında hüküm bakımından Roma hukukunda üç fark daha görülmektedir: 1. Usulsüz vedia bir hüsnü niyet akdi olduğundan faiz basit bir anlaşma (pactum) ile kararlaştırılabildiği halde bir dar hukuk akdi olan mutuum'da faiz için ayrıca bir stipulatio'nun yapılması lâzımgelmektedir; 2. Aile evlâtlarının ödünç almaları hususunda mevcut senatus-consultum macedonianum'un müstevdie şümulü yoktur; 3. Müstevdiin iflâsı halinde mudiin tevdi ettiği nakdin iadesine mütaallik imtiyazlı bir alacak hakkı mevcuttur (Girard, p. 530, note 1).

istifade etmesi ve bunun mukabilinde bazı hallerde faiz şeklinde bir ücret vermesi ikinci plânda yer alır.

Ödünç akdinde ise verilenin muhafazası akdın esas mevzuu ve gayesini teşkil etmez. Burada ödünç verenin faiz almak hususunda bir menfaati mevcut olduğu halde ödünç alan bununla sermayeye olan ihtiyacını temin etmekte ve bundan istifade etmektedir. Ödünç alan bazı hallerde aldığı meblâğı istihlâke sarf edebilir, fakat ekseriya bunu ticari işlerde kullanarak büyük fayda ve kazançlar elde etmektedir.

Bu neviden herhangi bir muamelede tarafların karşılıklı maksatlarına bakmak lâzımdır. Mudi tevdi etmiş olduğu şeylerin muhafazasını arzu etmiş olabileceği gibi buna ikinci derecede ehemmiyet vererek alanın bunu kullanmasını ve dolayısıyla semelendirmesini istemiş olabilir. Veya bir hesabı cari münasebetinin teessüsünü arzu edebilir (46). Keza müstevdi de aynı çeşitli maksatlarla hareket edebilir. Kendisini bir muhafız addederek, yatırılan şeyi sağlam işlerde kullanmak, muhafaza etmek maksadını güdebilir. Veya ticari bir işi veya müesseseyi finanse ederek büyük kâr peşinde koşabilir.

Böylece tarafların niyetlerini ve takibettikleri gayeyi her hal ve vaziyette araştırarak bir neticeye varmak lâzımdır. Fakat takibolunan maksat ve gaye sübjektif mahiyette bir kriter olduğundan mukavelenin teşekkülünde mevcut faiz ve vâde gibi yardımcı ve objektif unsurlardan istifade etmek kabildir. İlk olarak vâdenin bulunmaması veya çok kısa bir vâdenin mevcudiyeti halinde mukavele daha ziyade usulsüz vediaya yaklaşır. Vâdenin uzunluğu halinde ise ödünç akdine hükmetmek icabeder. Zira böyle bir vâde usulsüz vedianın gayesiyle imtizacetmez. Burada muayyen meblâğı alan müstevdi istifade ederek bununla kârlı işlere iştirak edebilir. Diğer taraftan faiz de bu hususta yardımcı bir kriter teşkil edebilir. Bu suretle faiz haddi yüksek olursa karza, aşağı olursa usulsüz vediaya hükmetmek lâzımgelmektedir. Federal Mahkeme bir kararında bir tasarruf sandığına yapılan tevdiatta yüzde 4 faiz tediye edilmiş olmasını, bu miktar tasarruf sandıklarının faiz haddinden yüksek bulunduğundan ödünç akdi olarak tavsif etmiştir (Federal Mahkeme kararları, 21, II, 1170). Faiz haddinin yüksekliği tarafların spekülasyon isteklerine bir delil addolunabilir. Bu ise ekseriya ödünç akdinin gayesini teşkil eder. Usulsüz vedia da ise tevdi olunan şeyin muhafazası birinci derecede ehem-

(46) Escarra, No. 422.

miyeti haizdir. Aşağı bir faiz haddi ise bu gayeye aykırı bulunmakta, ve müstevdiin ettiği istifadenin bir karşılığını teşkil etmektedir. Eğer mukavelede vediaı alanın böyle bir faiz tediyesi borcu mevcut değilse, hattâ mudi bu hususta bir ücret ödemek borcu altına girmişse usulsüz vedianın mevcudiyeti ihtimali daha fazladır.

Fakat mücerret faiz ve vâdenin bu tefrik işinde gayrikâfi olduğu aşıkârdır. Zira ödünç akdi vâdesiz olarak yapılabileceği gibi usulsüz vediada da muayyen bir vâde kararlaştırılmış olabilir. Ödünç akdinde, bir müddet mukavele edilmediği takdirde B.K. m. 312 deki altı haftalık müddetin cereyan etmesi, ve usulsüz vediada, bir müddet tâyin edilmiş olsa bile, mudiin vediaı her zaman geri alabilmesi, bu iki muamelenin hukukî neticelerine taallûk eder. Bu hukukî neticeler ise akitlerin hukukî mahiyetleri taayyün ettikten sonra bunlara terettübedecektir.

Faiz için de aynı mülâhaza vârittir, ve ödünç akdinde faiz tediye edilmemesi kararlaştırılabileceği gibi, usulsüz vediada yüksek bir faiz haddi mukavele olunabilir.

Bu tefrik bilhassa kredi müesseselerine yatırılan nakit hakkında ehemmiyetle bahis mevzuu olmaktadır. Ve yegâne kriter de tarafların takibettikleri maksat ve iktisadî gayedir. Faiz ve vâde bunu tespite yarayan yardımcı unsurlardır. Burada muamelenin usulsüz vedia akdi teşkil ettiğini iddia eden kimse tarafların iradelerinin, maddî bir kazanca değil, sadece akdin mevzuunu teşkil eden şeyin muhafazasına matuf olduğunu ispat etmelidir. Mukavelede sarahat bulunmayan şüpheli hallerde bir neticeye varabilmek için tasarruf sandıklarıyla bankalar arasında bir tefrik yapmak doğru olur.

VI. İlk olarak bankaya yapılan tevdiat muamelesini tetkik edelim:

1. Mevduat kabul etmek ve kredi açmak bankaların başlıca vazifelerindedir. Banka tekniğinde tasarruf tevdiatı muameleleriyle hesabı cari muameleleri ayırdedilmektedir (Bankalar Kanunu, m. 25). Bunların iktisadî bakımdan gayeleri aynı değildir.

Tasarruf tevdiatı muamelesiyle (compte de dépôt - Depotgeschäft) umumî olarak münferit şahısların herhangi bir hasar tehlikesini bertaraf etmek maksadiyle nakit, esham, tahvilât, ticarî senetler, emtia senetlerini vesair kıymetli eşyayı bankaya yatırmaları ve bunun zımında bazı muamelelerin, bilhassa çek ile tediye, tahvilâtta piyango keşidesini takip, hisse senetlerinde bunlara mütaallik hakla-

rın kullanılması, bunların temettü ve faizlerini tahsil vesair muameleler anlaşılır (47).

Halbuki hesabı cari tüccar ve sanayi adamlarının işe tahsis ettikleri sermayedir. Mevduat hesabında mudi daima alacaklı ve banka borçlu vaziyettedir, cari hesapta ise her iki vaziyet müsavi olarak tahakkuk edebilir (48).

2. Banka tevdiat muamelelerinde muhtelif akit tiplerine tesadüf olunabileceğinden, bunun hukuki mahiyetini tâyin için tarafların karşılıklı maksatlarını tespit etmek lâzımdır.

Alman hukukunda tevdiat muameleleri üç gruba ayrılmaktadır:

a) Bunlardan birincisi «Sonderdepot» (münferit vedia) dır. Kapalı vedia (mühürlü zarflar veya paketler içinde yapılan vedia) ile gayrimisli eşya (unvertretbaren Sachen) vediası daima bir Sonderdepot'dur. Nakitten gayrimisli eşyanın, bilhassa kıymetli evrakın, açık olarak tevdi de, mukavelede hilâfına bir sarahat yoksa, münferit bir vedia dır. Burada kıymetli evrak, bilhassa esham ve tahvilât numaraları tespit olunarak aynen muhafaza edilir. Bu çeşit eşyanın kime ait olduğu kolayca görülebilir bir halde olması lâzımdır. Bunun için tanıma işaretleri, numaraları, cinsi, nominal kıymetleri bir deftere kaydolunur. İkramiyeli tahvilâta ve nama yazılı hisse senetlerinde daima bu vedia şekli tercih olunur.

Sonderdepot, alelâde vedia akdi hükümlerine tâbidir. Bunun yanında açık vedia da mütemmim bazı muameleler yapılmaktadır. Esham ve tahvilâta temettü ve faiz kuponlarının tahsili, amortisman ve piyango keşidelerini takip, kat'i mahiyette esham ihracında bunların muvakkat mahiyette verilmiş olan vesikalarla tebdili vesaire. Görülüyor ki kıymetli evrakın emin bir yerde muhafaza edilmesiyle bankanın vecibeleri nihayet bulmuyor, aynı zamanda bunların idaresine mütaallik muamelelerin ifası da banka taamüllerindedir. Bu gibi hallerde vedia akdinin yanında vekâlet münasebeti vücuda gelmektedir. Zira kanun vâzı, B.K. m. 386, fık. 2 (İsviçre B.K. m. 394, fık. 2) de: «diğer akitler hakkındaki kanuni hükümlere tâbi olmayan işlerde dahi vekâlet hükümleri cari olur» demektedir. Bu hususta hizmet akdinin mevcudiyeti iddia olunamaz, zira kanun vâzının, bu

(47) Federal Mahkeme, bir kararında tasarruf cüzdanında «Depot» tâbirinin kullanılmış olmasına rağmen vedia veya usulsüz vedia akdinin mevcudiyetinin tespit edilememiş olduğunu ve bu kelimelerin aynı zamanda rehin olarak veya ödünç maksadiyle verilen parayı da içine aldığını kabul etmiştir (21, II, 1167).

(48) Escarra, No. 308, p. 176.

akdin tarifinde, verdiği kriterlerden birisi, bunun zamanın kiralana-
masına taallûk etmesidir (49).

Demek ki memleketimizde ve İsviçrede bankanın bu mütemmim
vecibeleri hakkında vekâlet hükümleri tatbik olunmak icabetmekte-
dir. Bu vekâlet münasebetinin vedia akdinin yanında iktisadî bakı-
dan mukavelenin esas gayelerinden birisini teşkil etmekte olduğu Fe-
deral Mahkemenin bir kararında tasrih olunmuştur (50). Bizde bu
münasebetin vedia akdinin şümulüne mi dâhil olduğu, yoksa ayrıca
tasrihi mi icabettiği meselesinin piyasalarda ve içtihatlarda halledil-
memiş olduğu söylenmektedir (51). Kanaatımızca bu hususta, bir taah-
hüdü ticarînin ifası dolayısıyla, Ticaret Kanununun 644 üncü maddesi
mucibince, bankanın basiretkâr bir tüccar gibi hareket ederek, bu
mütemmim işleri yapmak veya hiç olmazsa bundan mudii haberdar
etmekle mükellef olduğunu kabul etmek lâzımdır (52).

b) Alman hukukunda bu hususta kabul edilmiş olan ikinci şekil
Sammeldepot (müşterek vedia) dır (bk. s. 205).

Umumî vedianın bir şekli olan Sammeldepot hakkında B.K. m.
475, fık. 2; İsviçre B.K. m. 484, fık. 2) de, ardiye mukavelesinde, bir
hüküm vardır. Bunu diğer misli eşyaya bilhassa kıymetli evraka tat-
bik etmeğe bir mâni yoktur.

c) Üçüncü şekil Summendepot (bir meblâğın tevdi) yani usul-
süz vedia dır. Alman hukukunda bu şekil vedia BGB, § 700 ün şümu-
lüne dâhil bulunmaktadır.

Bankaya yapılan tasarruf tevdiatının hukukî mahiyetini tâyin ba-
kımından asıl müşkül olan nokta muayyen bir meblâğın açık olarak
verilmesi halinde meydana gelmektedir. Burada en ziyade bahis mev-
zusu olan usulsüz vedia ve karz akitleridir. Alelâde vedia akdi, burada
görülen dinamizmi tahakkuk ettiremeyeceğinden, mevcudiyeti ancak
önceden sarih olarak kararlaştırılmasına bağlıdır (53).

Bu muamelenin hukukî mahiyetini tespit için tarafların maksadı-
nı araştırmak lâzımdır. Mudiin niyeti mevduatının muhafazası ve mu-
ayyen miktarda faiz teminidir. Bankanın esas hedefi ise en iyi şart-
larla sermaye elde etmektir. Yani banka kendisine mümkün olduğu
kadar az faizli ve uzun vadeli mevduat celbetmek ister. Ve bunları

(49) Lambelet, p. 38.

(50) Federal Mahkeme kararları, 63, II, 240. Bu kararın Fransızca hu-
lâsası, Journal des tribunaux, 1938, p. 476 da intişar etmiştir.

(51) Namık Zeki Aral, Adliye Ceridesi, 1938, s. 126-127.

(52) Bakınız: E. Hırş, cilt III, s. 176-177.

(53) Escarra, p. 253.

ticarî kredi, finansman vesair banka muamelelerinde kullanır. Umumiyetle bankalar ikraz ettikleri sermayeler için, mevduata verdiklerinden fazla, faiz alırlar.

Mahkeme içtihatları bu hususta usulsüz vedia ile karz arasında seyretmektedir. Bizde Temyiz Mahkemesi Hukuk Heyeti Umumiyesinin 2/11/1938 tarihli ve esas No. 55, karar No. 58 sayılı bir kararında (54) bunun hesabı cari muamelâtından madut olmadığı zikredilmiş, fakat hukukî mahiyetinin tasrihinden içtinabedilmiştir. 7/4/1944 tarihli (esas 43/2027, karar 896) sayılı son kararda ise bu tevdiat usulsüz vedia olarak kabul edilmiştir (bk. s. 208). Bu son içtihadı kat'i sayabilir miyiz? Kanaatımızca bunu ancak vâdesiz ve çok kısa vâdeli tevdiat muamelelerinde kabul edebiliriz. Zira Bankalar Kanununun 30 uncu maddesi mucibince, «mevduat sahiplerinin mevduatlarını diledikleri anda bankadan nakden geri almak hakları hiçbir suretle takyit ve tahdidedilemez. Mevduat sahibiyle banka arasında vâde veya ihbar müddeti hakkında kararlaştırılan şartlar mahfuzdur». Binaenaleyh vâdesiz mevduatı mudi her zaman istirdadedebilmektedir. Fakat vâdeli, ve bilhassa uzun vâdeli olanlarda, vedia akdine hâs olan bu vasıf görülmez. Vâdenin mevcudiyeti ise vedia ve usulsüz vedia akitleriyle güç imtizacedebilir. Bu takdirde karz akdine hükmetmek daha doğru olacaktır. Şunu da hatırlamak lâzımdır ki usulsüz vedia ve karz akitlerini tefrike yarayan en esaslı kriter tarafların takibettikleri maksat ve iktisadî gayedir. Bankaya tasarruf mevduatının yatırılması muamelesinde ise bunun muhafazası yanında mudi için faiz almak, müstevdi için de sermaye temin etmek ve bunu kullanmak gayeleri aynı derecede ehemmiyeti haiz bulunmaktadır. Bu sebepten bu mevzuda üçüncü bir telâkki tarzı meydana çıkmakta ve kendisini kuvvetle hissettirmektedir. Bu kanaatta olan müelliflere göre banka tevdiatı Medenî Kanun ve Borçlar Kanunundaki akit tiplerinden hiçbirine ithal olunamaz. Bu «borçlar hukukunda mevcut akitlerin âdeta bir telâki mahallini teşkil eder» (55). Banka tevdiatını tek ve birleştirilmiş bir hukukî formülle önceden ifade etmeğe imkân yoktur. Burada, tam olarak, ne karz, ne de usulsüz vedia akitlerinden bahsolunabilir. Zira bu mefhumlar, «her hal ve vaziyete göre değişen, ve muhtelif akitlerin çevresine giren, birbirine girift, niyet ve maksatların arkasında kaybolmaktadır» (56). Hakikat halde

(54) Temyiz kararları, Hukuk kısmı, 1938, s. 25.

(55) Namık Zeki Aral, Adliye Ceridesi, 1938, s. 113.

(56) Escarra, No. 425.

bu nevi banka tevdiatında Borçlar Kanunundaki akitlerden bazıları-
nın tesiri altında kalan, ve ticaret hukuku sahasına giren müstakil bir
mukavele şekli mevcuttur (57).

VII. Tasarruf sandıklarına yapılan tevdiatı banka tevdiatından
ayrı olarak mütalâa etmemizin sebebi burada mevduatın muhafaza
edilmek, emniyet ve selâmetinin temin edilmek gayesinin daha büyük
bir yer işgal etmesidir.

1. Sosyal bir ihtiyaca tekabül eden ve faaliyetleri her gün ar-
tan tasarruf sandıkları küçük tasarrufları muayyen bir faiz mukabi-
linde almak, onları sağlam işlere plâse etmek ve ilk talepte hak sa-
hibine iade etmekle mükellef olan müesseselerdir. Burada mudilerin
büyük bir ekseriyeti işçi, memur ve küçük tacirlerdir. Tasarruf san-
dıkları mahdut kazançlı kimseleri, biriktirdikleri cüz'î miktarları mu-
hafaza ederek, lüzumsuz istihlâklerden vazgeçirmek, ve bunlardan
milyonlarcasını bir araya getirerek memleket servetinin hareketsiz
(immobilisé) kalmasına mâni olmak ve dolayısıyla çoğalmasına yar-
dım etmektedirler (58).

Tasarruf sandıklarının bankalardan ayrıldığı nokta bunların daha
ziyade küçük tasarruf erbabının menfaatlerini korumak maksadiyle
kurulmuş olmasında tecelli eder. Filhakika bunlar mevduat olarak ga-
yet cüz'î miktarlar kabul ederler. Bankaların teşkilât ve işleyiş tarz-
ları ise böyle küçük miktarlarla uğraşmağa müsait değildir. Diğer
tarafından tasarruf sandıkları mevduatı tehlikeli işlerde kullanamazlar,
daha ziyade az kâr getiren fakat sağlam işleri seçmek mecburiyetin-
dedirler. Bu her memlekette vaz'edilmiş olan hususî kanunlar ve ni-
zamnamelerle tâyin olunmaktadır. Bizde 8 haziran 1933 tarihli ve
2284 sayılı Halk Bankası ve Halk Sandıkları Kanununun 12 nci mad-
desinde, halk sandıklarının gerek kendi ve gerek müşterileri hesabı-
na borsa muameleleri yapması menedilmiştir. Halk Sandıkları ve
10 haziran 1930 tarihli ve 1711 sayılı Tasarruf Sandıkları Kanununa
tâbi olan tasarruf sandıklarında mevduatın muhafazası birinci derece-

(57) Bu hususta Escarra aynen şunları söylemektedir: «A la vérité si l'on
voulait codifier tous les éléments de ce dépôt tel qu'ils apparaissent à travers
les controverses doctrinales et les décisions contradictoires de la jurisprudence,
on aboutirait à une série de textes empruntés à plusieurs types de contrats
«nommés» et parfois inconciliables. Le dépôt en banque est en réalité une
institution originale, où l'on peut voir un exemple marquant de cette tendance
du droit commercial à briser les cadres étroits et souvent désuets du droit
civil» (No. 425, p. 256).

(58) Oster, p. 25.

de ehemmiyeti haiz bulunmaktadır. Bu hususta hemen hemen her yerde hususi kanunlar isdar olunmuştur.

Fransada, muhtelif tarihlerde, bilhassa 1895, 1901, 1912, 1913, 1913, 1931 tarihlerinde tadil edilmiş olan, 1935 tarihli bir kanunla, bu müesseseler kat'i ve müstakar bir vaziyet iktisabettiler.

Almanyada muhtelif şehir hükümetlerinin liberal ve müstakil olan sistemlerini BGB değiştirmemiştir (Einführungsgesetz des BGB, § 99).

İsviçrede 1934 senesine kadar her kanton bu hususta kanun ve nizamname tanzim etmek salâhiyetini haiz bulunuyordu ve büyük bir kısmı da bu salâhiyetini kullanmış bulunuyordu. 8 ikinciteşrin 1934 tarihli, 1 mart 1935 te yürürlüğe giren, «Bankalar ve Tasarruf Sandıkları Federal Kanunu» kantonlarda mevcut bu münferit ve dağınık mevzuata nihayet vermiş ve bütün İsviçreye şâmil kanunî hükümler vaz'etmiştir (59).

Tasarruf sandıkları ya Devlet eliyle kurulur ve idare edilirler veyahut ferdî teşebbüs eseri olarak meydana getirilmiş olabilirler. Bu son halde bu müesseseler ya kazanç maksadiyle hareket ederler, veyahut da âzalarının müşterek menfaatlerini himaye maksadını güderler. Bu hususta mevcut Devletçi ve mutlak liberal rejimler arasında, güdümlü ekonomi rejiminin neticesi olarak, her memlekete göre değişen, az veya çok müdahaleci bir sistem tefrik olunabilir. Bizde Tasarruf Sandıkları Kanununun birinci maddesinde, hususi idare ve belediyelerin hükümetin müsaadesiyle tasarruf sandıkları açabilecekleri; 5 inci maddesinde, tasarruf sandığı, tasarruf cüzdanı, tasarruf tevdiatı ve buna mümasil unvanların hükümetin müsaadesi olmadan kullanılamıyacağı tanzim edilmiştir. Halk bankası ve halk sandıklarının teşkiline ise, buna mütedair kanunun birinci maddesiyle, İktisat Vekâleti mezun kılınmıştır.

Devlet eliyle kurulan ve işletilen bu teşekküllerin yanında Bankalar Kanununun 44 üncü maddesinin tasrih ettiği, «resmî ve hususî daire ve müessese ve şirketlerin sırf kendi memur ve müstahdemlerine ait olmak üzere sıhhi ve içtimai yardım, ihtiyat ve tasarruf temini maksatlarıyla teşkil ettikleri sandıklar kendi âzasına mahsus olmak üzere mevduat kabul edebilirler» (60).

(59) Tasarruf sandıklarının tarihçesi hakkındaki tafsilât için bakınız: Oster, p. 26 et sv.; Coigny, note 83. p. 98 et sv.

(60) Yardımcı tasarruf sandıkları namı verilen, ve mekteplerde, fabrikalarda, büyük ticaret müesseselerinde ve Devlet dairelerinde tesadüf olunan bu nevi hususî sandıkların, memleketimizde muvaffak olmuş bir misalini Galata-

Bu üç kanunun vaz'etmiş olduğu hükümlerden bizde Devletçi sisteme çok yaklaşan güdümlü ekonomi sisteminin mevcut olduğu görülmektedir.

2. Tasarruf sandıklarına yapılan tevdiatın hukukî mahiyeti bu mevzuun en ziyade münakaşayı mucibolan meselelerindedir. Bu hususta izhar edilen kanaatları dört gruba ayırarak mütalâa etmek kabildir (61):

a) Bu hususta hâkim olan kanaatlardan birincisi usulsüz vedia mahiyetini kabul eden telâkki tarzıdır. Burada müdiin menfaati hâkim olarak görülmekte, tevdiatın emniyet ve selâmetinin temini esas gaye olarak kabul olunmakta, faiz haddinin azlığı ve vâdenin bulunmaması veya çok kısa olması bunun usulsüz vedia addedilmesinde başlıca âmil olmaktadır (62).

b) İkinci bir telâkki tarzında müstevdi sandığının menfaati, tevdi olunan sermayeleri kârlı ve tehlikeli işlerde kullanmaları tebarüz ettirilmekte ve bu muameleye karz akdi mahiyeti izafe edilmektedir (63).

c) Bazı hukukçular tasarruf sandıklarına yapılan tevdiatta kısım karz akdine ve ekseri hallerde usulsüz vediaya yaklaşan sui generis müstakil bir akit mahiyeti görmekte ve bunu ayrı bir terimle «*contrat d'épargne - Sparkassenvertrag*» ifade etmektedirler (64).

d) Tarafların takibettikleri maksat ve iktisadî gayeye göre bunun karz veya usulsüz vedia addedilmesi icabettiği fikrini müdafaa

şaray Lisesi Talebe Sandığı teşkil etmektedir. Ders senesi zarfında talebe her hafta önceden taahhüdü ettiği muayyen bir miktarı sandığa verir. Bu para talebe mektebi terk ederken faiziyle beraber iade olunur. Diğer taraftan tevdi edilmiş olan bu para ile talebenin mektebe ait ihtiyaçlarını en iyi ve ucuz bir şekilde temin etmek gayesiyle sandık bir satış kısmını ihtiva etmektedir. Burada defter, kalem, yiyecek maddeleri vesaire maliyet fiyatına cüz'î bir kâr ilâvesiyle satılmaktadır. Sandık faaliyetine senelerden beri muvaffakiyetle devam etmektedir.

(61) Tasarruf sandıklarına yapılan tevdiata alelâde vedia ve hizmet akitlerinin izafe edilmesini istiyen telâkki tarzı tamamiyle terk edilmiş bulduğundan bunları bu dört gruba ithal etmiyorum. Bu fikirler ve tenkidleri hakkında bakınız: Oster, p. 73; Coigny, p. 99.

(62) Alman müelliflerinin ekserisi bu kanaattadırlar (Coigny, p. 102, note 90; Schönerberger, art. 481, No. 22).

(63) 28 Mayıs 1882 tarihli Avusturya Kanunu, m. 8 ve onun yerine geçen 1887 tarihli kanun, m. 8 ile Vaud Kantonununun tasarruf sandıklarına ait nizamnamesinin 10 uncu maddesi bunu bir karz olarak kabul etmektedir (Oster, p. 72, note 1). Bu kanaatta olan müellifler hakkında bakınız: Schönerberger, art. 481, No. 22; Coigny, p. 103, note 92.

(64) Oster (p. 74 et sv.) ve Coigny (p. 103 et sv.) bu kanaattadırlar.

edenlerden bir kısmı, şüphe halinde, usulsüz vedia, diğer bir kısmı da karz hakkında bir karinenin mevcudiyetini kabul etmektedirler (65).

Biz bu dördüncü grupun kanaatına iştirak ediyoruz. Zira karz ve usulsüz vedia birbirine çok yakınlık arzeden iki müessese olduklarından tarafların maksat ve niyetleri ve takibettikleri iktisadî gaye bunların tefrikinde yarayan en mühim kriterdir. Binaenaleyh tasarruf sandıklarına yapılan tevdiatı bunlardan biriyle tavsif edebilmek için bu maksat ve gayeyi tespit etmek icabetmektedir. İlk olarak mudileri nazarı itibara alırsak bunların elde etmek istedikleri menfaat tasarruflarının muhafazası ve az da olsa bir faiz elde etmektir. Burada tasarruf erbabına verilen faiz haddi umumiyetle nakde verilen faiz haddinden düşüktür. Yüzde bir, hattâ yüzde yarım veren sandıklar mevcuttur. Diğer taraftan sabit olmuştur ki faiz haddinin düşüklüğü mevduatın azalmasını mucibolmamıştır (66). Demek oluyor ki burada faiz mudi için ikinci derecede bir ehemmiyeti haiz bulunmakta ve esas gaye bunların muhafazasında tecelli etmektedir.

Diğer taraftan müstevdi sandığı ele alırsak, bu, tasarruf fikrini yaymak ve küçük tasarruf erbabının biriktirdikleri parayı en iyi şartlarla plase etmek imkânını bahşediyorsa bu takdirde burada yalnız mudilerin menfaati mevcuttur. Böyle bir gaye âmme müesseseleri ve hayır cemiyetleri tarafından takibolunabilir. Fakat ekseri hallerde tasarruf sandıkları topladıkları küçük sermayeleri kredi işlerinde kullanırlar. Son zamanlarda Devletler tanzim ettikleri hususî kanunlarla tasarruf sandıklarının mevduatı fazla riskli işlerde kullanmalarına mâni olmakta ve mudileri himaye maksadiyle sıkı birtakım takyitler vaz'etmektedirler.

Görülüyor ki bankaya yapılan tevdiatta olduğu gibi burada da bu muamelenin hukukî mahiyetini önceden tespitte imkân yoktur. Bu tarafların takibettikleri gayeye göre değişmektedir. Ancak burada bu gaye ve maksat daha ziyade mudilerin menfaatinin korunması şeklinde tecelli etmektedir. Bu sebepten, şüphe halinde usulsüz vedia lehine bir karinenin mevcudiyetini kabul ederek, tarafların niyet, maksat ve iktisadî gayelerine göre usulsüz vedia veya karz akitlerinin mevcudiyetine hükmetmek icabeder.

(65) Bu gruba giren hukukçular arasında bilhassa, Th. Guhl (3. Auflage, s. 334); Fick (art. 312, No. 16); Becker, Oser-Schönenberger (art. 481, No. 22) i zikredebiliriz.

(66) Oster, p. 80.

BİBLİYOGRAFYA

Roma hukuku:

- GIRARD. Manuel élémentaire de droit romain, 5ème éd., Paris, 1911, p. 526 et sv.
- R. HONIG. Roma Hukuku (terc. Dr. Şemseddin Talip), ikinci tabı, İstanbul 1938, s. 251.
- R. MONIER, Manuel élémentaire de droit romain, tome I, 4ème éd., Paris, 1943; tome II. Les obligations, 3ème éd., Paris, 1936, p. 150 et sv.
- A. B. SCHWARZ. Roma Hukuku Dersleri, cilt 1 (terc. Türkân Rado), İstanbul, 1943, s. 214.
- Pandectes françaises de A. Weiss, tome XXIII, Le dépôt, Paris, 1897, p. 659 et sv.

Türk hukuku:

- SABRİ ŞAKİR ANSAY, FUAD HULÛSİ DEMİRELLİ. Borçlar Kanunu Şerhi, cilt II, İstanbul, 1926, s. 285 ve müt.
- NAMIK ZEKİ ARAL. Banka ve Hukuk, Adliye Ceridesi, 1938, s. 107 ve müt.
- ESAT ARSEBÛK. Borçlar Hukuku, ikinci basım, İstanbul 1943, cilt I, s. 80 (not 21), 113, 115, 239; cilt II, s. 777, 923.
- E. HİRŞ. Ticaret Hukuku Dersleri, cilt III, Kıymetli evrak, İstanbul, 1939, s. 44, 173 ve müt.
- HALİS KAYNAR. Bankacılık Kanunları, Siyasal Bilgiler Mecmuası, 1936, sayı 68, s. 45.
- HALİS SUNGUR. Borçlar Kanunu ve Tatbikatı, cilt II, Akdin muhtelif nevileri, İstanbul, 1943, s. 306-308.
- MÜNİR HAYRİ ÜRGÜPLÜ. Banka ve Bankerler, İzmir Baro Dergisi, 1936, sayı 2, s. 161-163.
- —. Kasa kiralama mukavelesi ve hukukî mahiyeti, İstanbul Baro Mecmuası, 1936, s. 316-319.
- İmzasız. Halk Bankası ve Halk Sandıklarının umumî durumu, İktisadî Yürüyüş Mecmuası, 1944, sayı 107, s. 12.

İsviçre hukuku:

- P. BOVEN. Convient-il de maintenir en vigueur, après la fin complète de la guerre, les prescriptions concernant la spéculation illicite, Verhandlungen des Schweizerischen Juristenvereins, 1920, Heft I.
- J. COIGNY. De la nature juridique des livrets d'épargne, thèse jur., Lausanne, 1933, p. 97 et sv.
- O. DAEPEN. Le code fédéral des obligations, (édition française de Ch. Raymond), Zürich, 1937, p. 392 et sv.
- FICK. Commentaire du code fédéral des obligations (traduit en français par E. Porret), volume 1, Neuchatel, 1915, p. 845 et sv.
- FRITZ, AUTENRIETH-GANDER. Le contrat de dépôt, dans les fiches juridique suisse (le dépôt simple: Fiche, No. 657; le dépôt irrégulier; Fiche, No. 659), Genève, 1942.
- TH. GUHL. Das schweizerische Obligationenrecht, 3. Auflage, Zürich, 1944, s. 331 ff.

- G. LAMBELET. Les comptes-joints en droit suisse, thèse jur., Neuchatel, 1917, p. 25 et sv.
- E. L. MARTIN. Convient-il d'introduire dans le Code Civil des dispositions spéciales sur les opérations des caisses d'épargne?, Verhandlungen des Schweiz. Juristenvereins, 1906, 3. Heft-second rapport, (aussi dans: Zeitschrift für Schweizerisches Recht, 1906, p. 661 et sv).
- OSER-SCHÖNENBERGER. bk. Schönenberger.
- J. OSTER. Les rapports juridiques entre la caisse d'épargne et les déposants, thèse jur., Lausanne, 1919, surtout p. 62 et sv.
- OSTERTAG. Die Hinterlegung zu Gunsten Dritter, Schweiz. Juristen Zeitung, 19. Jahrgang (1923), Heft 23, s. 33 ff.
- ROSSEL. Manuel du droit fédéral des obligations, 1905, p. 609 et sv.
- VON TUHR. Partie générale du code fédéral des obligations (traduit en français par M. de Torrenté et E. Thilo), 2ème éd., Lausanne, 1933, p. 117 et 140.
- SCHÖNENBERGER (Oser-Schönenberger). Kommentar zum Obligationenrecht, 2. Auflage, art. 472-479 in der 19. Lieferung, 1938; art. 481 in der 20. Lieferung, 1942, Zürich.
- L. SIEGMUND. Empfiehlt es sich, in das Zivilgesetzbuch besondere Bestimmungen über das Sparkassengeschäft aufzunehmen?, Verhandlungen des Schweiz. Juristenvereins, 1906, Heft 2, (auch in der Zeitschrift für Schweiz. Recht, 1906, s. 528 ff.)
- C. WIELAND. Les droits réels dans le Code Civil Suisse (traduction de H. Bovay), tome I, p. 464-466.

Alman hukuku:

- K. COSACK und H. MITTEIS. Lehrbuch des bürgerlichen Rechts, Band I, 8. Auflage, Jena, 1927, §§ 216, 216a, s. 706 ff.
- H. DERNBURG. Das bürgerliche Recht des Deutschen Reichs und Preussens, 2. Band, 2. Abteilung, 4. Auflage von L. Raape, 1915, §§§ 349, 350, 351, s. 629 ff.
- L. ENECCERUS. Lehrbuch des bürgerlichen Rechts, 2. Band, elfte Bearbeitung von H. Lehmann, Marburg, 1930, §§§ 166, 167, 168, s. 597 ff.
- R. MÜLLER ERZBACH. Deutsches Handelsrecht, Tübingen, 1928, s. 665 und 687.
- J. KOHLER, Lehrbuch des bürgerlichen Rechts, 2. Band, I. Teil, Berlin, 1906, §§ 144, 145, s. 383 ff.
- P. OERTMANN. Kommentar zum bürgerlichen Gesetzbuch, 2. Buch: Recht der Schuldverhältnisse, 2. Abteilung, 5. Auflage, Berlin, 1929 (s. 1108).

Fransız hukuku:

- BAUDRY-LACANTINERIE et A. WAHL. De la société, du prêt et du dépôt (traité théorique et pratique de droit civil, tome XXIII), Paris, 1906, p. 555 et sv.
- COLIN et CAPITANT. Cours de droit civil français, tome II, 8ème éd., Paris, 1935, p. 725 et sv.

- R. DEMOGUE. Jurisprudence en matière de droit civil: 1. Obligation du banquier qui souscrit des titres à l'étranger pour le compte d'un client, *Revue trimestrielle de droit civil*, 1925, p. 139; 2. Responsabilité d'une banque pour le dépôt d'argent, même revue, 1925, p. 124; 3. Dépôt d'actions en banque et avertissement d'une augmentation de capital, même revue, 1925, p. 382; 4. Indemnité due par un dépositaire qui ne peut restituer, même revue, 1926, p. 173; 5. Responsabilité d'une banque pour le dépôt d'argent, même revue, 1926, p. 174.
- J. ESCARRA. Principes de droit commercial, tome VI (avec la collaboration de E. Escarra et J. Rault), Paris, 1937, p. 254 et sv.
- P. ESMEIN. La location des coffres-forts et la saisie des objets qu'ils contiennent, *revue trim. de dr. civ.*, 1922, p. 47.
- E. GAUDEMET. Clause de non responsabilité dans un dépôt salarié, *revue trim. de dr. civ.*, 1921, p. 737.
- L. JOSSERAND. Cours de droit civil positif français, tome 2, 3ème éd. 1939, p. 810.
- E. H. PERREAU. Déformation des lois par les actes juridique et des actes juridiques par la jurisprudence, *revue trim. de dr. civ.*, 1921, p. 609 et sv. (Le contrat de dépôt, p. 626).
- —. Du contrat d'exposition, même revue, 1925, p. 555 et sv.
- M. PLANIOL. *Traité élémentaire de droit civil*, tome II, dixième éd., (avec la collaboration de G. Ripert), Paris, 1926, p. 739 et sv.
- M. PLANIOL-G. RIPERT. *Traité pratique de droit civil français*, tome XI, (le contrat de dépôt avec la collaboration de R. Savatier), Paris, 1932, p. 449 et sv.
- A. TUNC. *Le contrat de garde*, Paris, 1942.

Zahit İmre

Medenî Hukuk Asistantı